

UiO **Institutt for spesialpedagogikk**

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Sosial ulikhet – Mål, mekanismer og konsekvenser

Astrid Marie Jorde Sandsør

I dag

- Ulikhet og fattigdom
- Konsekvenser av ulikhet/fattigdom
- Mekanismer
  - Slides fra SPED4300, (Zachrisson, 2020)
  - Bøe, T. (2015). Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet.
- Neste uke
  - Rollen til barnehager og skoler (institusjoner)

Målet

- Kjenne til begreper
- Kjenne til hvordan vi måler sosial ulikhet / fattigdom
- Vite noe om konsekvenser av fattigdom
- Lære om mekanismer som kan forklare sammenheng mellom lav inntekt og ulike utfall
- Liten introduksjon til hvordan vi kan undersøke om lav inntekt er årsaken

2 Nyheter

MAT: Ifølge Røde Kors lever 115.000 barn i familier med vedvarende lavinntekt. Mange barn får ikke nok mat og går sultne. Illustrasjonsfoto: Lars Christian Økland / TV 2

VALG 2021 | 5 dager igjen

Bekymret for økt barnefattigdom: – Barn besvimer i aktiviteten fordi de ikke har spist

Røde Kors slår alarm om økt barnefattigdom i Norge. Organisasjonen har fire tydelige krav til politikerne.

Astrid Marie Jorde Sandsør – SPED4300

Barnefattigdom:

- Ingen har gjort det bra nok

Dagbladet

Det er i dag 115 000 fattige barn i Norge, og antallet har steget jevnlig siden 2011. Marie Sneve Martinussen (R)
Publisert mandag 06. september 2021 - 20:29
Sist oppdatert tirsdag 07. september 2021 - 08:43

HET DEBATT: SV-leder Audun Lysbakken, Frp-leder Sylvi Listhaug og arbeidsminister Torbjørn Røe Isaksen (H) er sterkt uenige om årsaker og virkemidler knyttet til barnefattigdom. Foto: VG/NTB

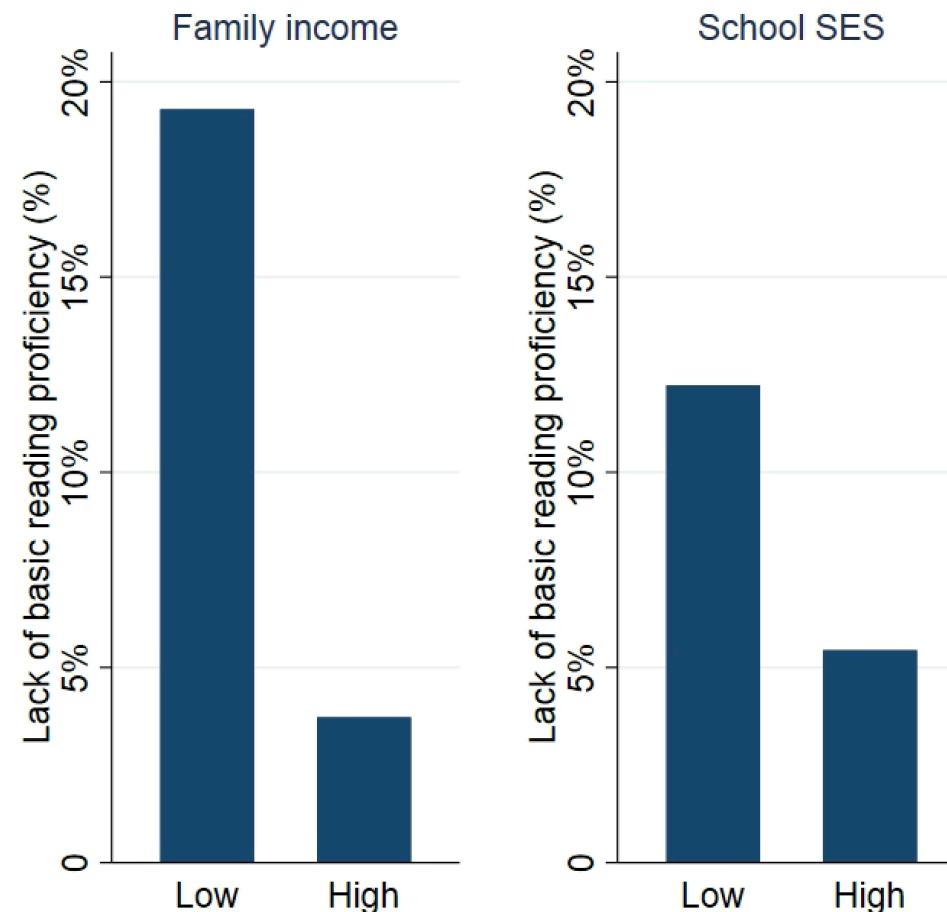
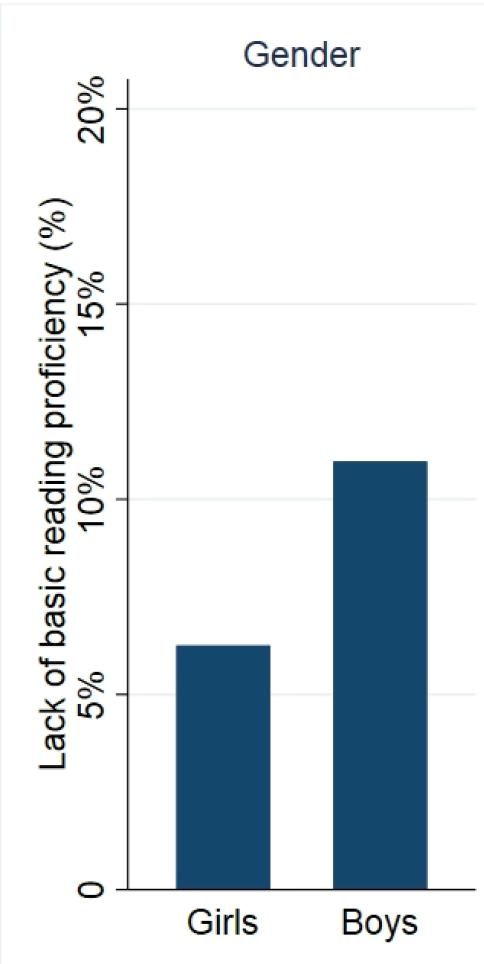
Barnefattigdom: Barker
sammen om innvandring

VG

3. september

Sosial ulikhet

Source: Statistics Norway

8.trinn

Ressurser/pensum

CHAPTER 14

Children and Socioeconomic Status

GREG J. DUNCAN, KATHERINE MAGNUSON, and ELIZABETH VOTRUBA-DRZAL

INTRODUCTION	1	Random Assignment Experiments	18
DEFINITIONS OF SES-BASED RESOURCES	2	Change Models	18
Income	3	Within-Family Variation	19
Poverty	4	Natural Experiments	19
Wealth	6	Instrumental Variables	19
Parental Schooling	7	EMPIRICAL RESEARCH ON THE EFFECT OF FAMILY SES ON CHILDREN	20
Parental Occupation	7	Income, Poverty, and Wealth	20
MACRO TRENDS IN FAMILY SES	8	Parental Schooling	27
THEORY	11	Parental Occupation	30
Family and Environmental Stress Perspective	11	POLICY IMPLICATIONS	31
Resource and Investment Perspective	13	CONCLUSION	32
Cultural Perspectives	15	REFERENCES	33
CORRELATION AND CAUSATION IN STUDIES OF FAMILY SES AND CHILD WELL-BEING	17		
Simultaneity Bias	17		
Omitted Variable Bias	18		

Hva er sosial ulikhet?

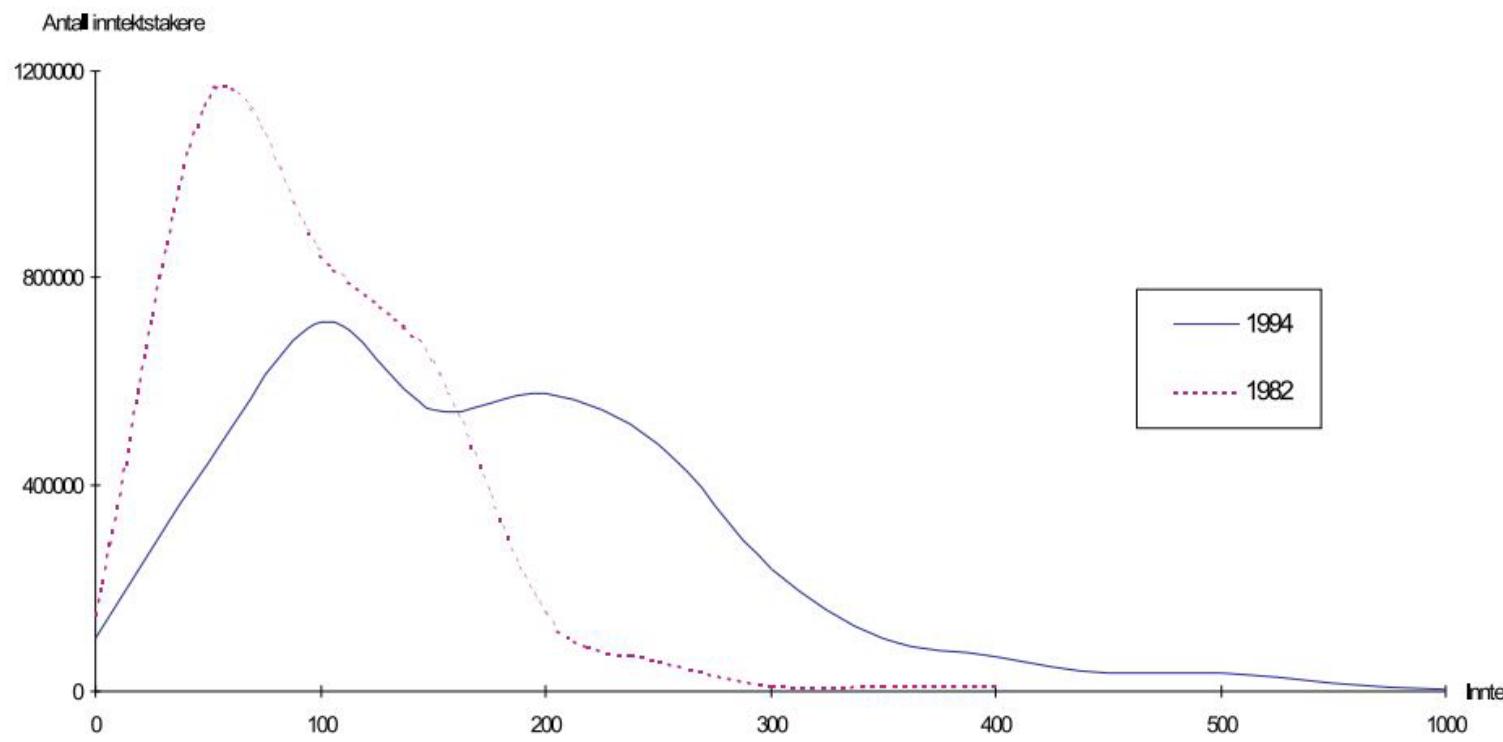
- Sosial ulikhet
  - Lag/klasser
  - SES
- Økonomisk ulikhet
  - Rike vs. fattige
- Utdanningsulikhet
  - Høyt vs. Lavt utdannede
- Sosial mobilitet

Rangering kan brukes til sammenligning

- Rangering kan brukes til å sammenligne:
  - Rike vs. fattige
  - Høyt vs. lavt utdannede
- Hvordan er gruppene forskjellig?
- Er forskjellene stabile over tid?
- Relative mål

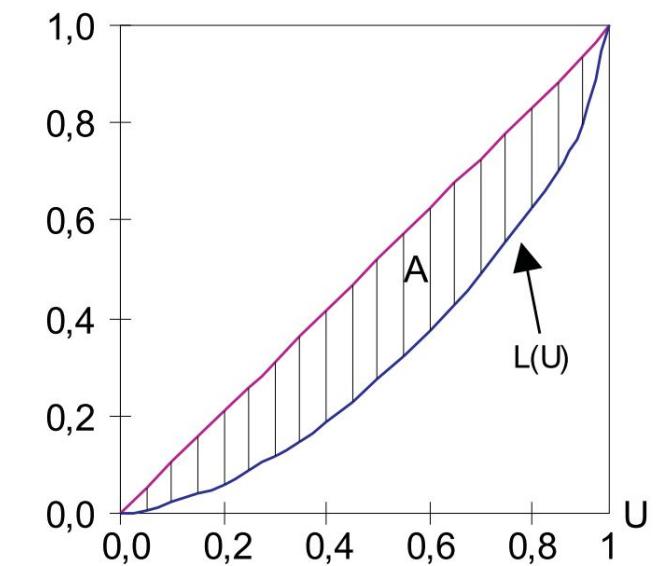
Inntektsulikhet

- Inntektsfordeling

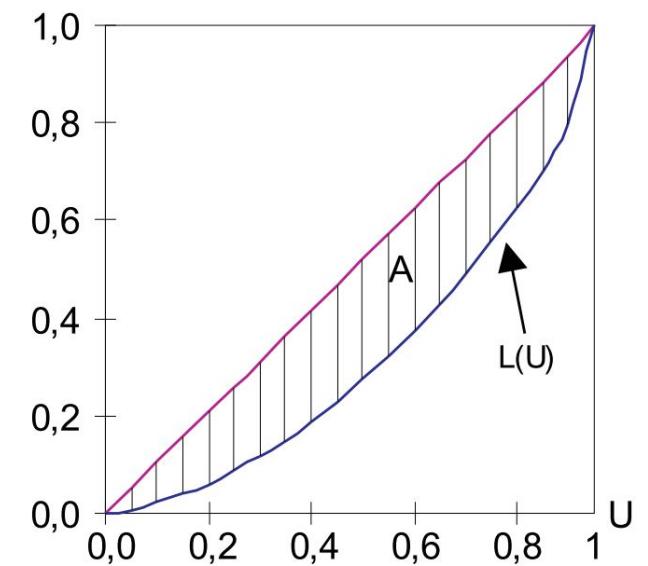
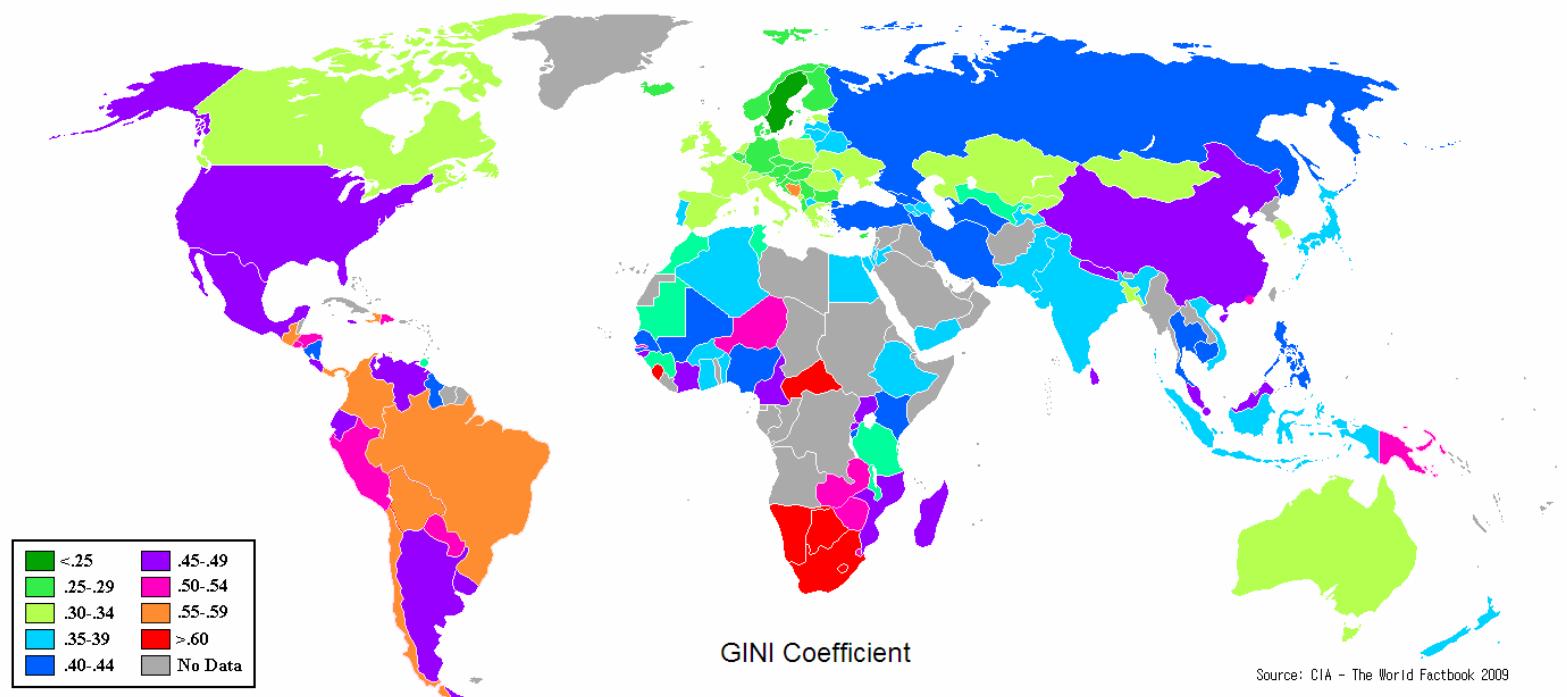
Inntektsulikhet

- Lorenz kurve: andel av befolkningen og andel av samlet inntekt
- Viser prosent av inntekten som alle under persentilen har
- A forteller oss noe om ulikhet – jo mer krummet A er, jo større ulikhet
- $A=0$: alle har like mye, $A=1$: en person har hele inntekten
- => Gini-koeffisienten

Figur 5: Lorenzkurve for Norge 1996
Samlet inntekt. Personer over 17 år.

Inntektsulikhet

Figur 5: Lorenzkurve for Norge 1996
Samlet inntekt. Personer over 17 år.

Inntektsulikhet

- Median (medianinntekt) deler opp i to like deler.
- Kvartiler deler i fire
- Persentiler deler i 100
- Inntektsrater: inntekten til en persentil sammenlignet med inntekten til en annen persentil
- F.eks. måler 90/10 inntektsraten hva 90 persentilen er (som deler de 10% rikeste fra resten) relativt til 10 persentilen (som deler de 10% fattigste fra resten)

Fattigdom

- Inntektsfordeling => fattigdomsmål
- Fattigdomsrate: andel av befolkningen som har inntekt under en fastsatt grense (fattigdomslinjen)
  - En/to dollar per dag, lokal valuta, justert for kjøpekraft
  - Antall mennesker under grense
- To mål på fattigdom: absolutt og relativ
  - Absolutt: Samme fattigdomsgrense over lengre tid i samme land, eller i flere land som sammenlignes med hverandre
  - Relativ: Inntekten er betydelig lavere enn det andre ellers i samfunnet har, man kan ikke delta på samme måte

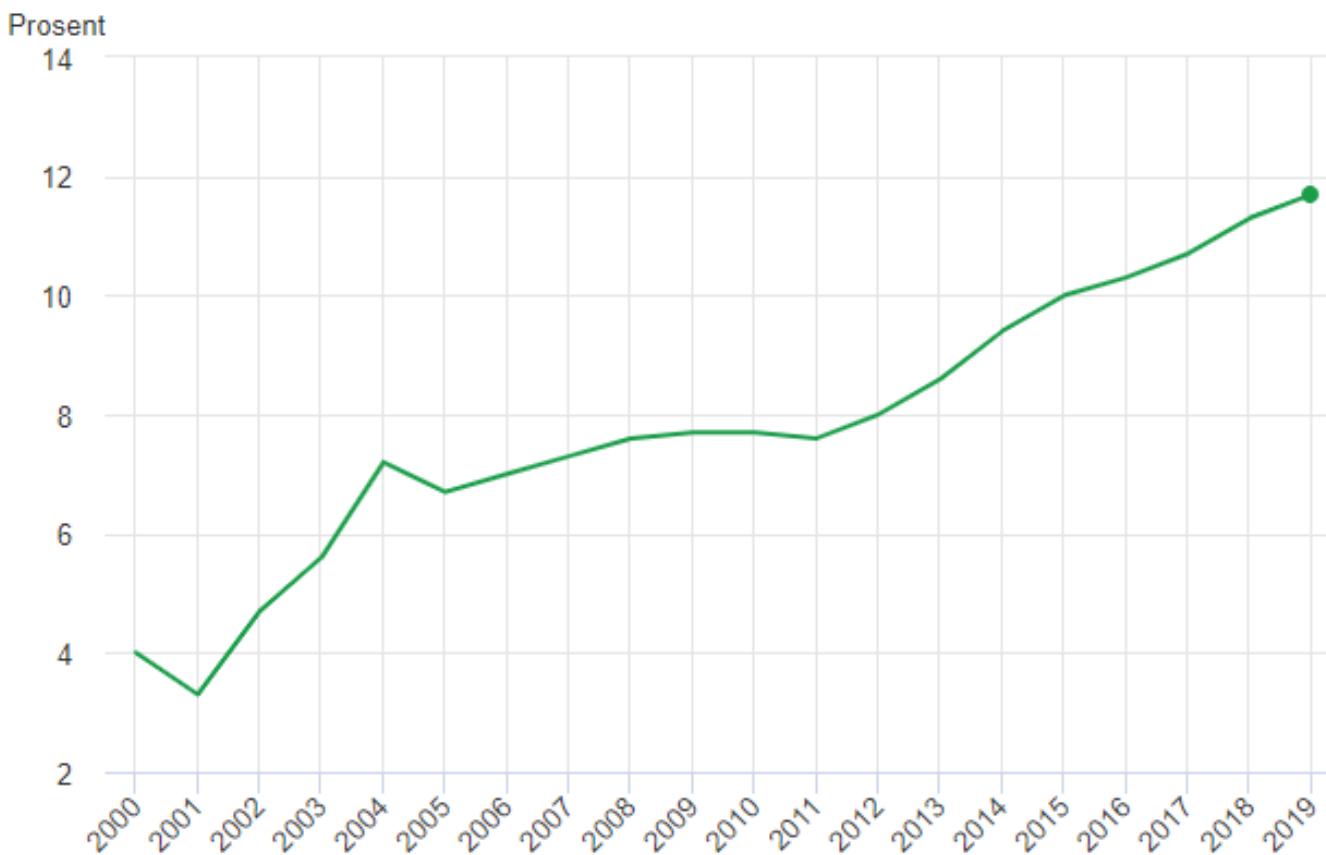
Fattigdom

- Hva menes med lav inntekt i Norge?
  - Relativt inntektsmål
  - 60% EU (50% OECD) av medianinntekten etter skatt, justert for antall familiemedlemmer (første voksen =1, andre voksen=0,5, barn=0,3)
    - 1 voksen 1 barn: ca NOK 308 800 (1,3)*
    - 1 voksen 2 barn: ca NOK 380 100 (1,6)
    - 2 voksne 2 barn: ca NOK 489 900 (2,1)
  - Ofte brukes «vedvarende lav inntekt» som definisjon, altså at man er under grensen over flere år (SSB bruker som oftest 3 år).

*Tall fra 2019:

<https://www.ssb.no/statbank/table/09593/tableViewLayout1/?loadedQueryId=10021621&timeType=top&timeValue=1>

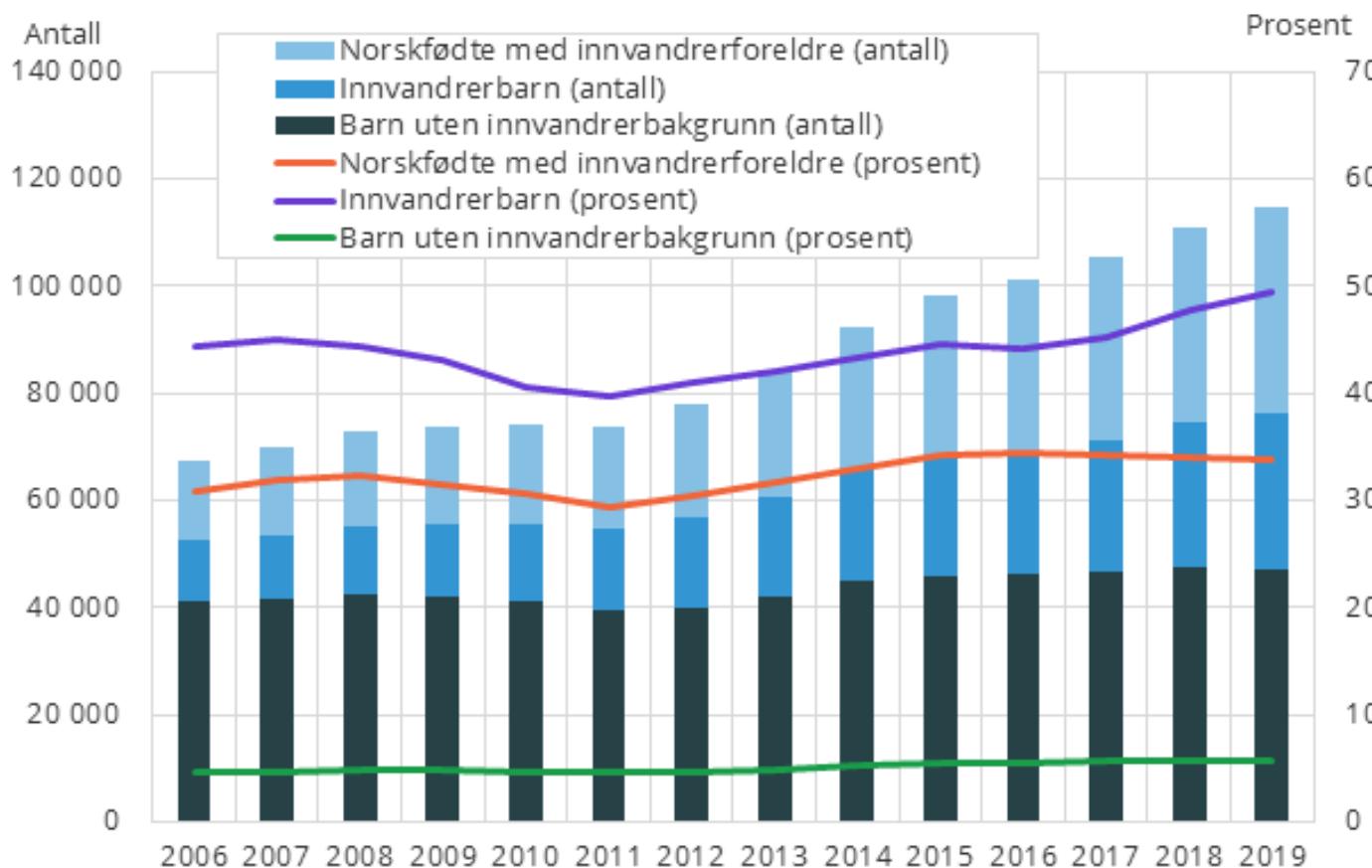
Figur 1. Andel barn under 18 år med vedvarende lav husholdningsinntekt¹.
Prosent

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, Statistisk sentralbyrå.

¹ Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) i en treårsperiode under 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme treårsperiode.

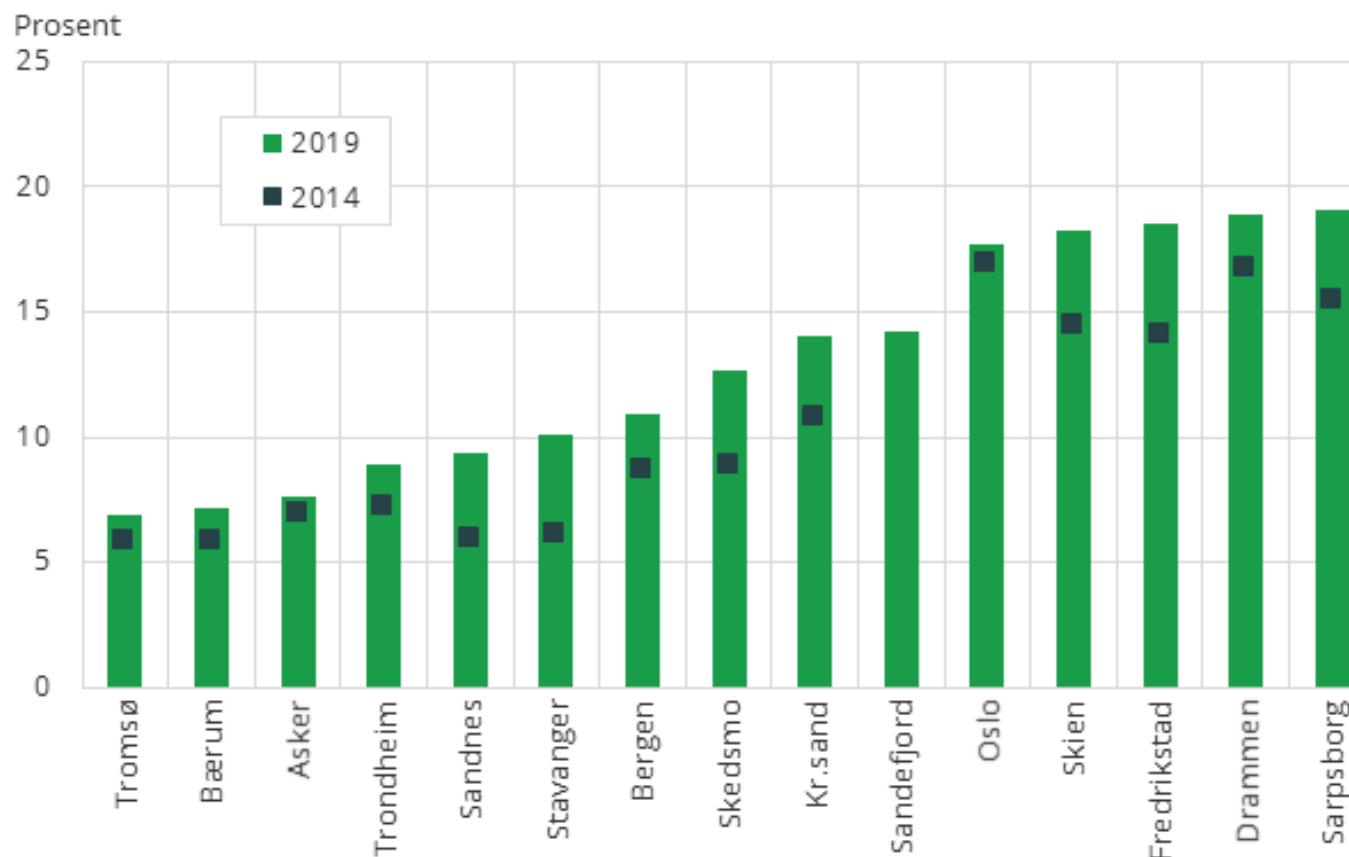
Barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt.¹ Barn med og uten innvandrerbakgrunn. 2019

¹ Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) i en treårsperiode under 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme treårsperiode.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger.

Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt.¹ De femten største kommunene,² 2014 og 2019

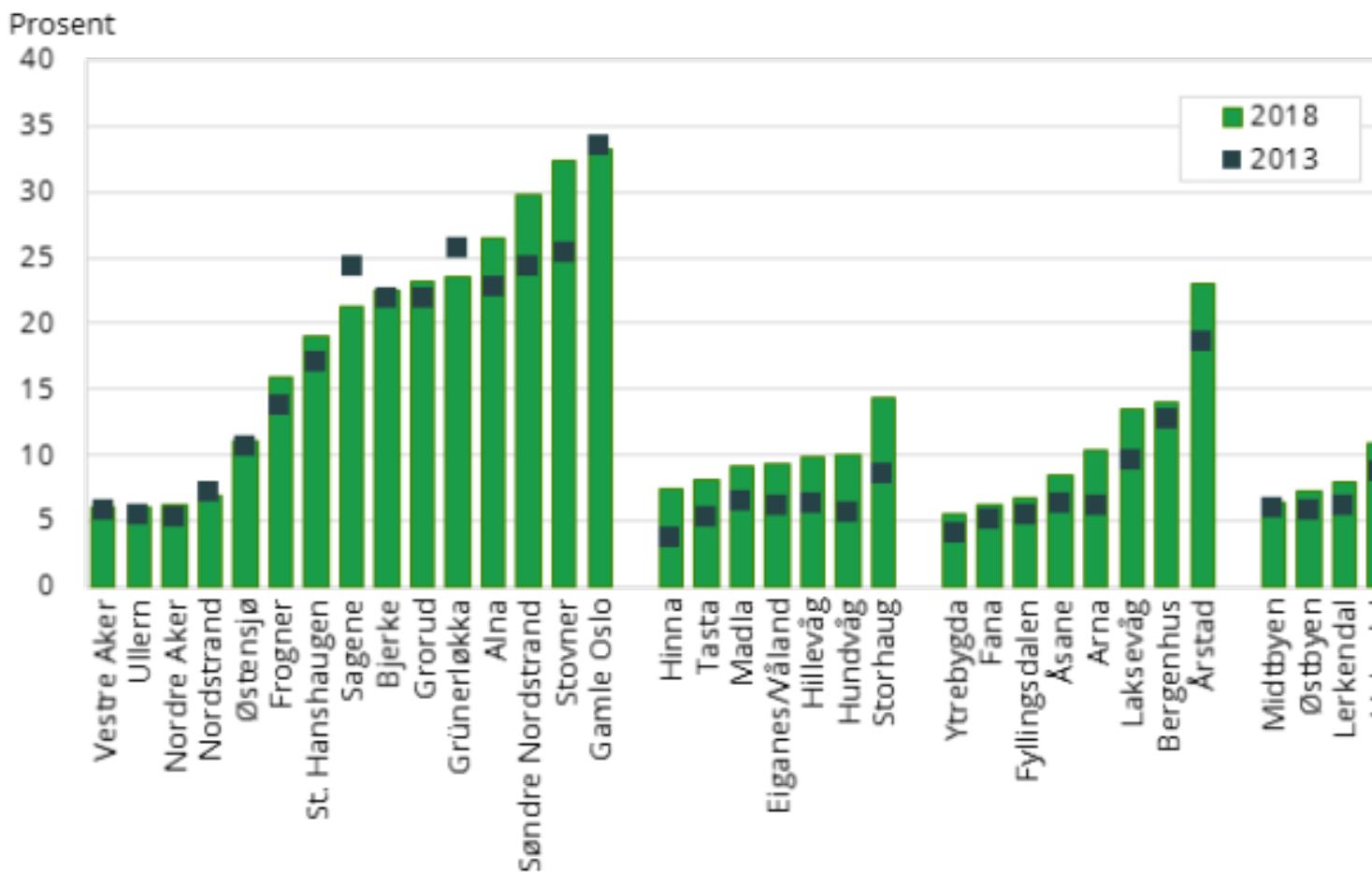

¹ Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) i en treårsperiode under 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme treårsperiode.

² Tall for Sandefjord mangler i 2014 på grunn av kommunenesammenslåing.

Kilde: Inntekts- og formuesstatist

Andelen barn med vedvarende lave husholdningsinntekter¹ i bydelene i de fire største byene. 2013 og 2018

¹ Gjennomsnittlig inntekt etter skatt per forbruksenhets (EU-skala) i en treårsperiode under 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme treårsperiode.

Kilde: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger

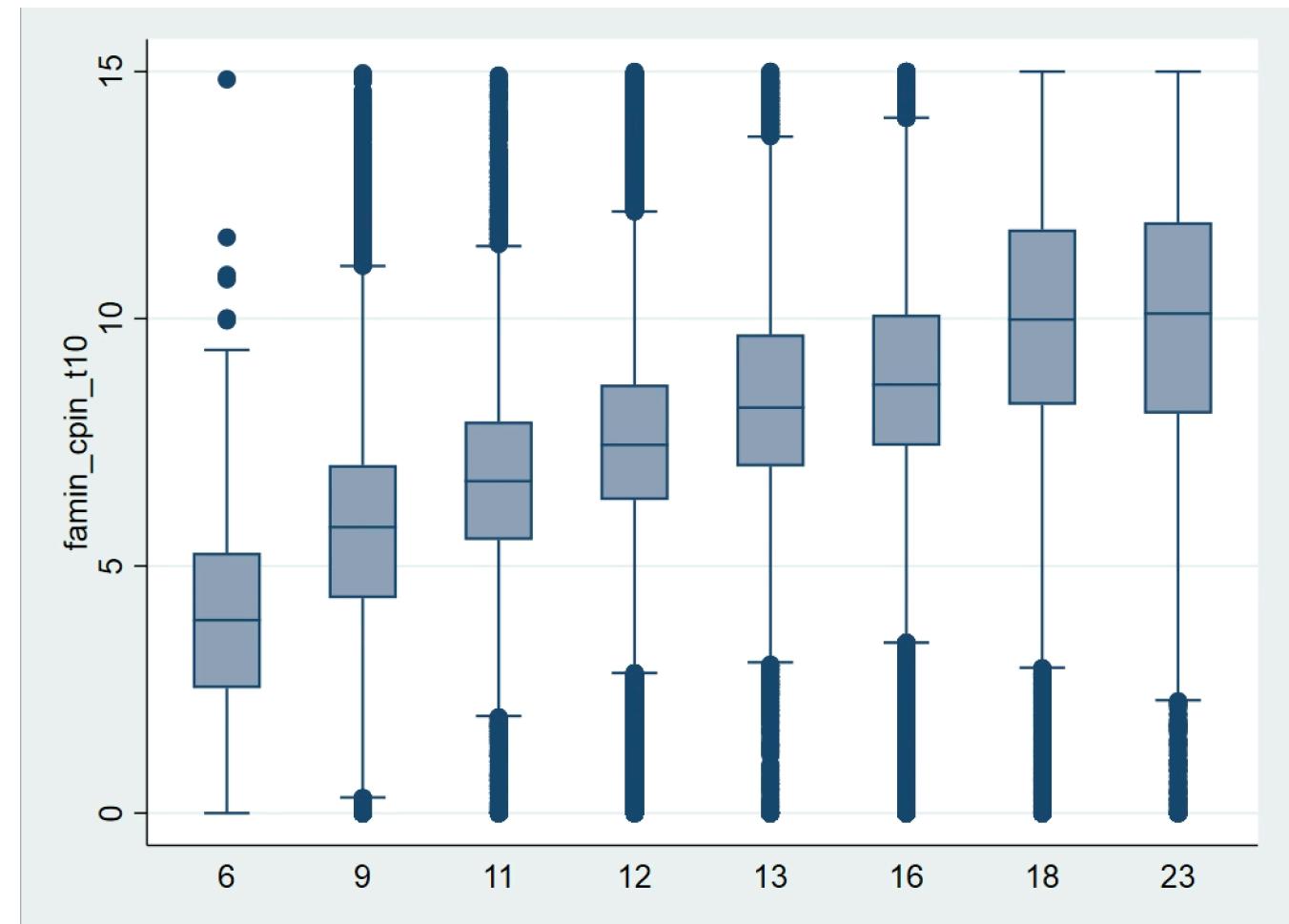
Hva betyr det å ha lav inntekt?

- Matmangel
- Ikke feire bursdager
- Ingen fritidsaktiviteter
- Dårlig samvittighet
- Bekymringer
- Stress
- Utenforskap

Inntekt og utdanning

(obs=284,932)		
	fam_edu	favn_t10
fam_edu	1.0000	
famin_cpin~0	0.3773	1.0000

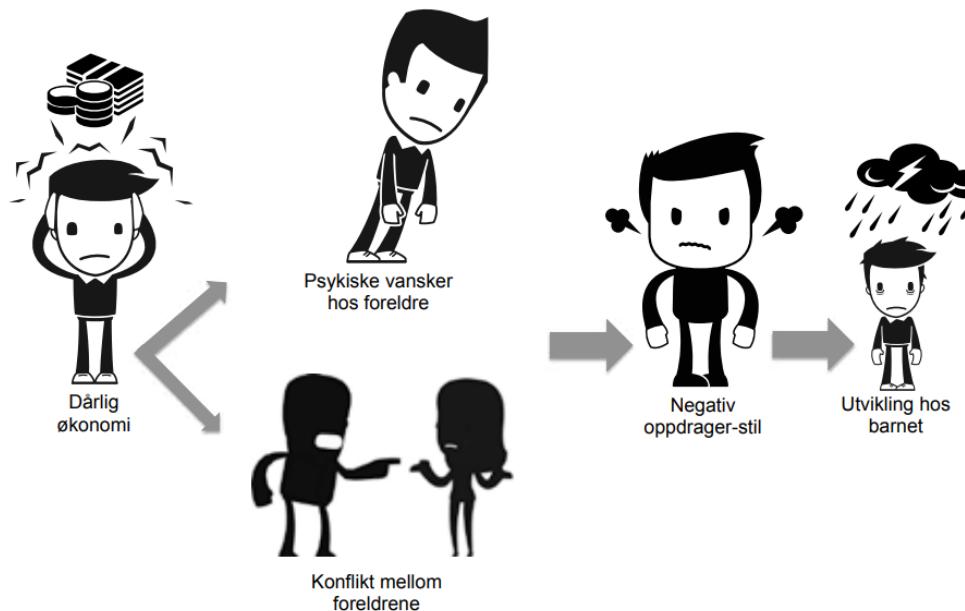

Hvorfor fokus på inntekt?

- Identifisere årsak
  - Som kan endres
- Andre indikatorer
  - Vanskeligere å endre
  - Fokus på kompensasjon

Mekanismer

- Inntekt påvirker utfall gjennom
  - Stress (familiestressmodellen)

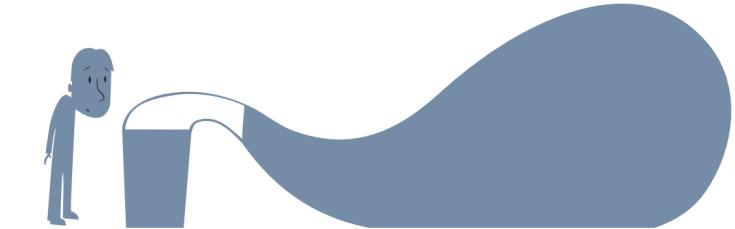

IS-2412

Sosioøkonomisk status og
barn og unges psykologiske utvikling:
Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet

Forfatter:

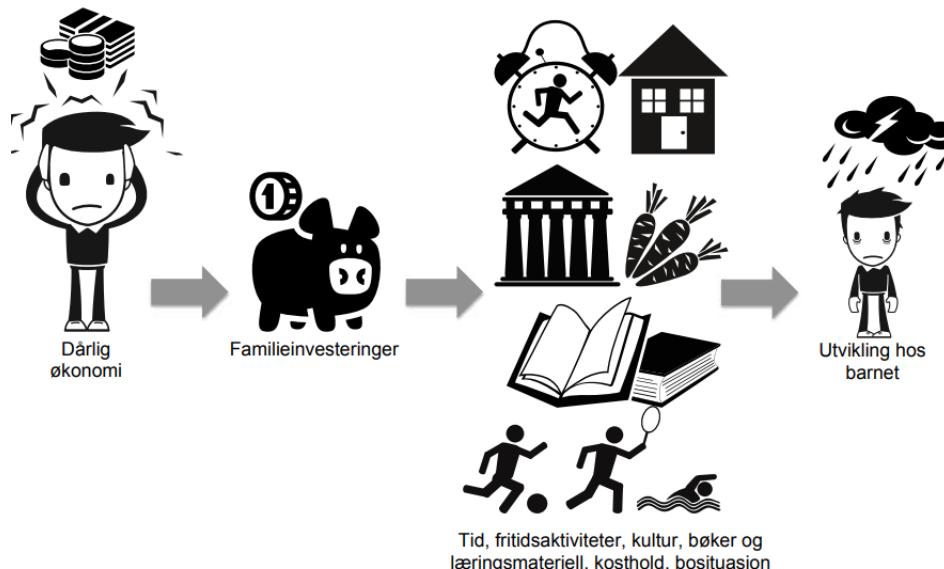
Tormod Bøe

Helsedirektoratet

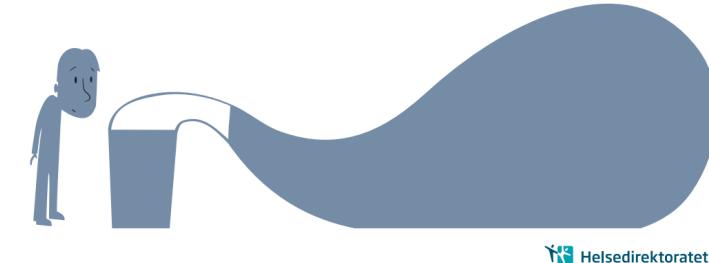
Mekanismer

- Inntekt påvirker utfall gjennom
  - Stress (familiestressmodellen)
  - Investeringer (familieinvesteringsperspektivet)

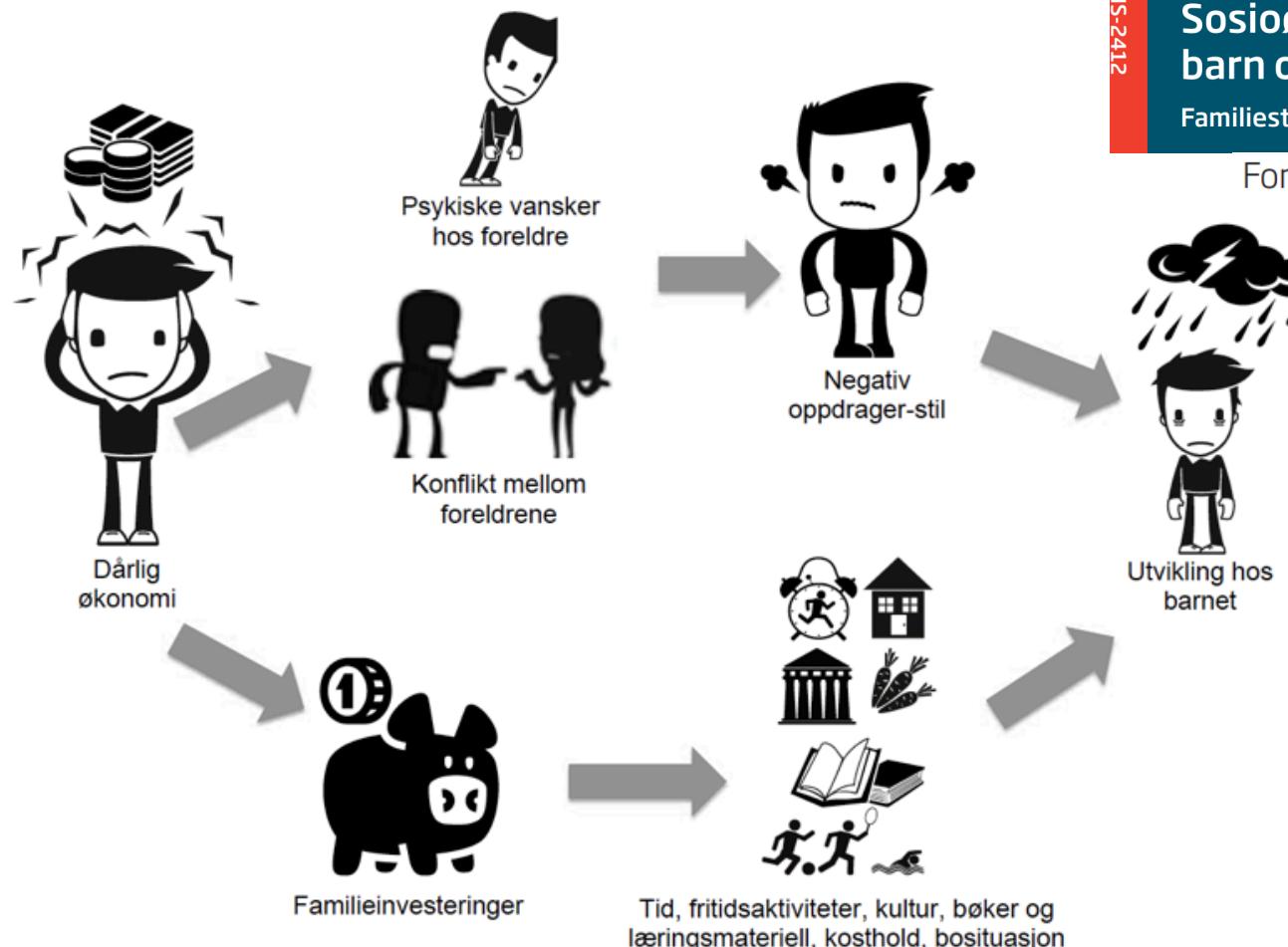

Mekanismer

- Inntekt påvirker utfall gjennom
  - Stress (familiestressmodellen)
  - Investeringer (familieinvesteringsperspektivet)
  - Kultur

Mekanismer

IS-2412
Sosioøkonomisk status og
barn og unges psykologiske utvikling:
Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet

Forfatter:

Tormod Bøe

Stress

Socioeconomic Status and Child Mental Health: The Role of Parental Emotional Well-Being and Parenting Practices

Tormod Bøe · Børge Sivertsen · Einar Heiervang ·
Robert Goodman · Astri J. Lundervold · Mari Hysing

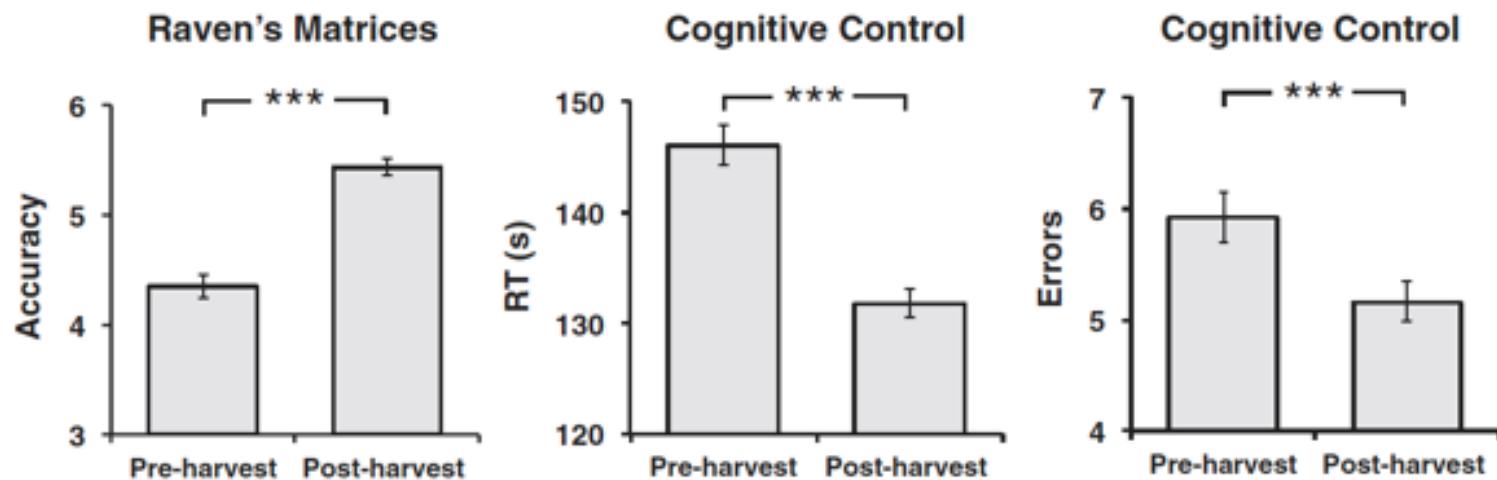
“The results suggest that parental emotional well-being and parenting practices are two potential mechanisms through which low socioeconomic status is associated with child mental health problems”

- Inntekt -> foreldrenes velvære -> oppdragelse -> eksternaliserende/internaliserende vansker
- Mors utdanning -> disciplinær adferd -> eksternaliserende vansker
- Fars utdanning -> eksternaliserende vansker

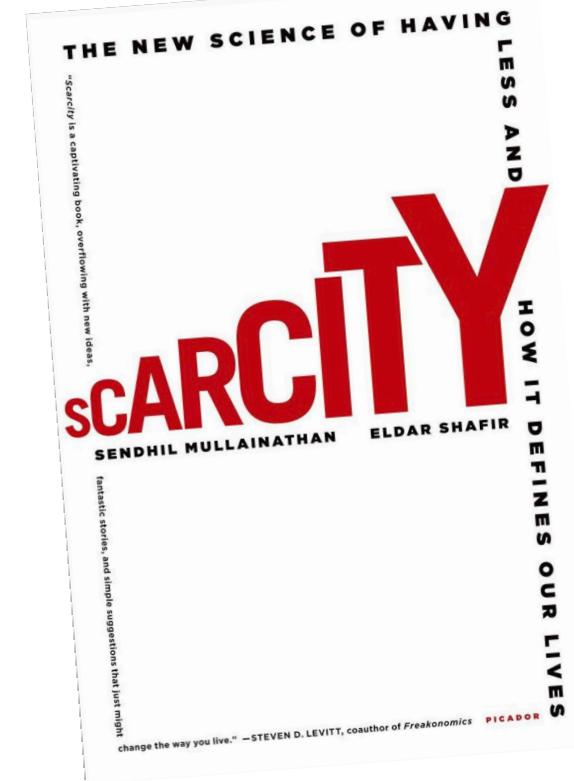
Poverty Impedes Cognitive Function

Anandi Mani,¹ Sendhil Mullainathan,^{2*} Eldar Shafir,^{3*} Jiaying Zhao⁴

30 AUGUST 2013 VOL 341 SCIENCE www.sciencemag.org

Fig. 4. Accuracy on the Raven's matrices and the cognitive control tasks for pre-harvest and post-harvest farmers in the field study. (Left) Performance on Raven's matrices task. **(Middle and Right)** Stroop task (measuring cognitive control) response times (RT) and error rates, respectively; error bars reflect ± 1 SEM. Top horizontal bars show test for main effect of pre- versus post-harvest ($***P < 0.001$).

"Lacking money or time can lead one to make poorer decisions, possibly because poverty imposes a cognitive load that saps attention and reduces effort."

Kultur

- Rollemodeller
- Forventninger
- Normer
- Verdier

Ulikhet i skoleprestasjoner

AERA Open
July-September 2016, Vol. 2, No. 3, pp. 1-27
DOI: 10.1177/2332858416649593
© The Author(s) 2016. <http://ero.sagepub.com>

Patterns of Cross-National Variation in the Association
Between Income and Academic Achievement

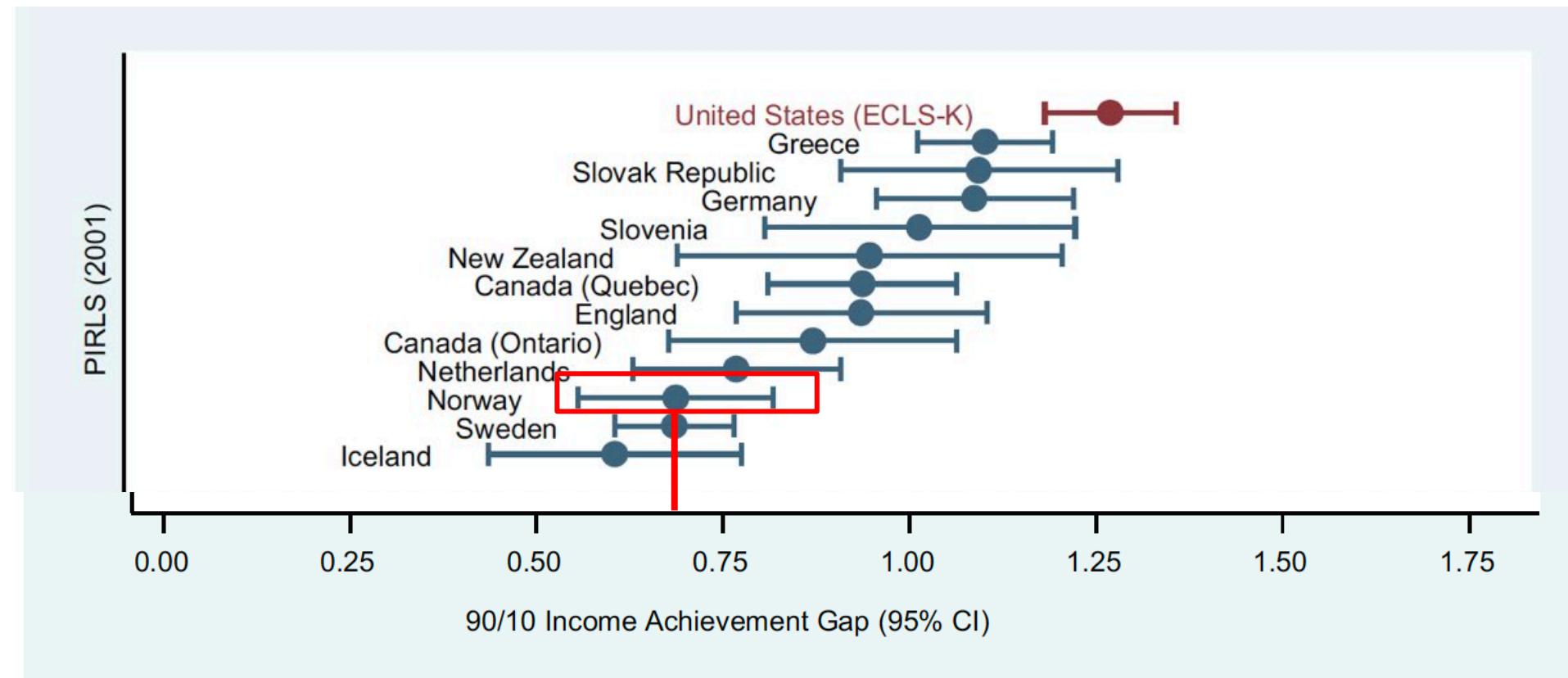
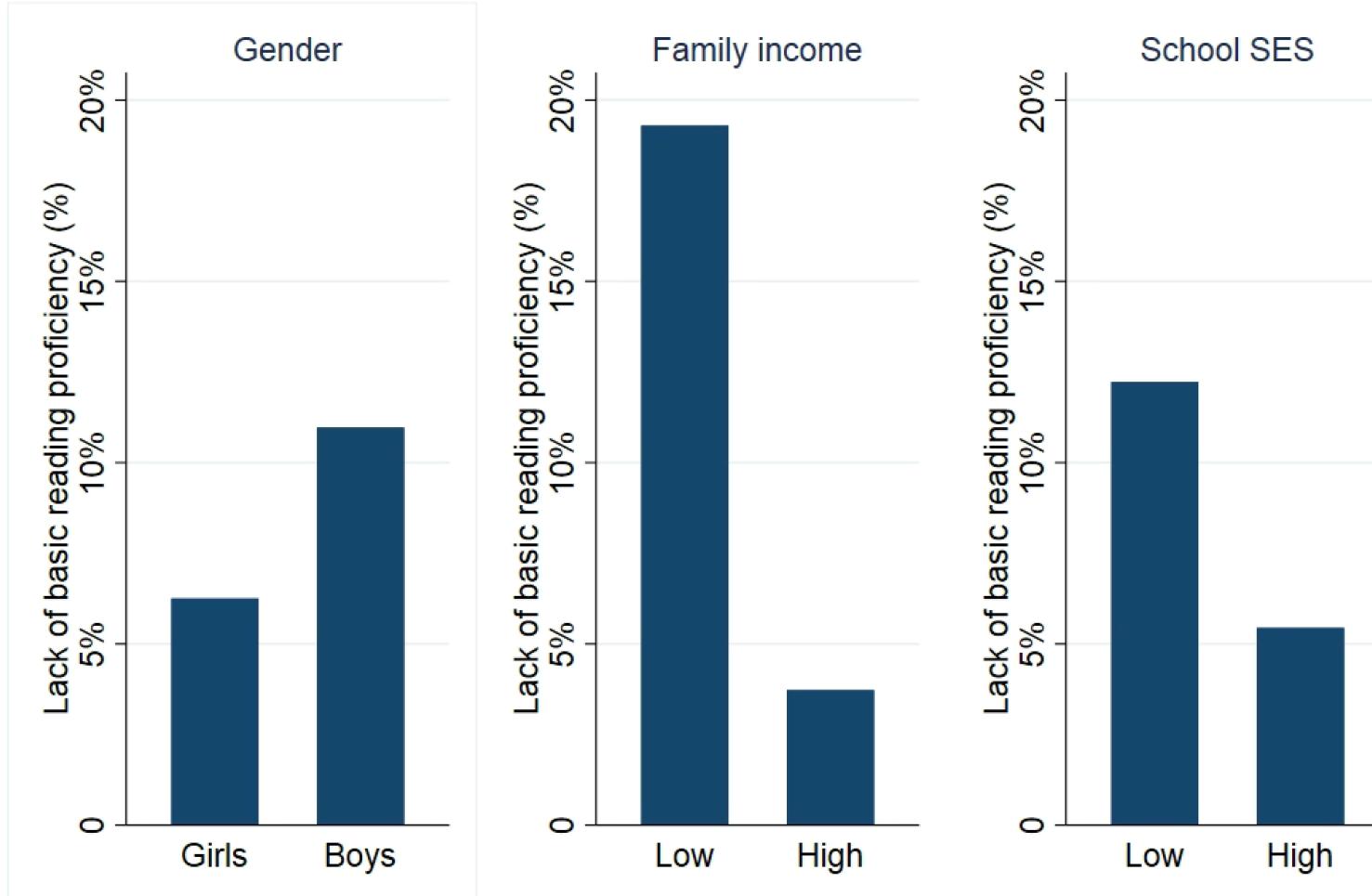

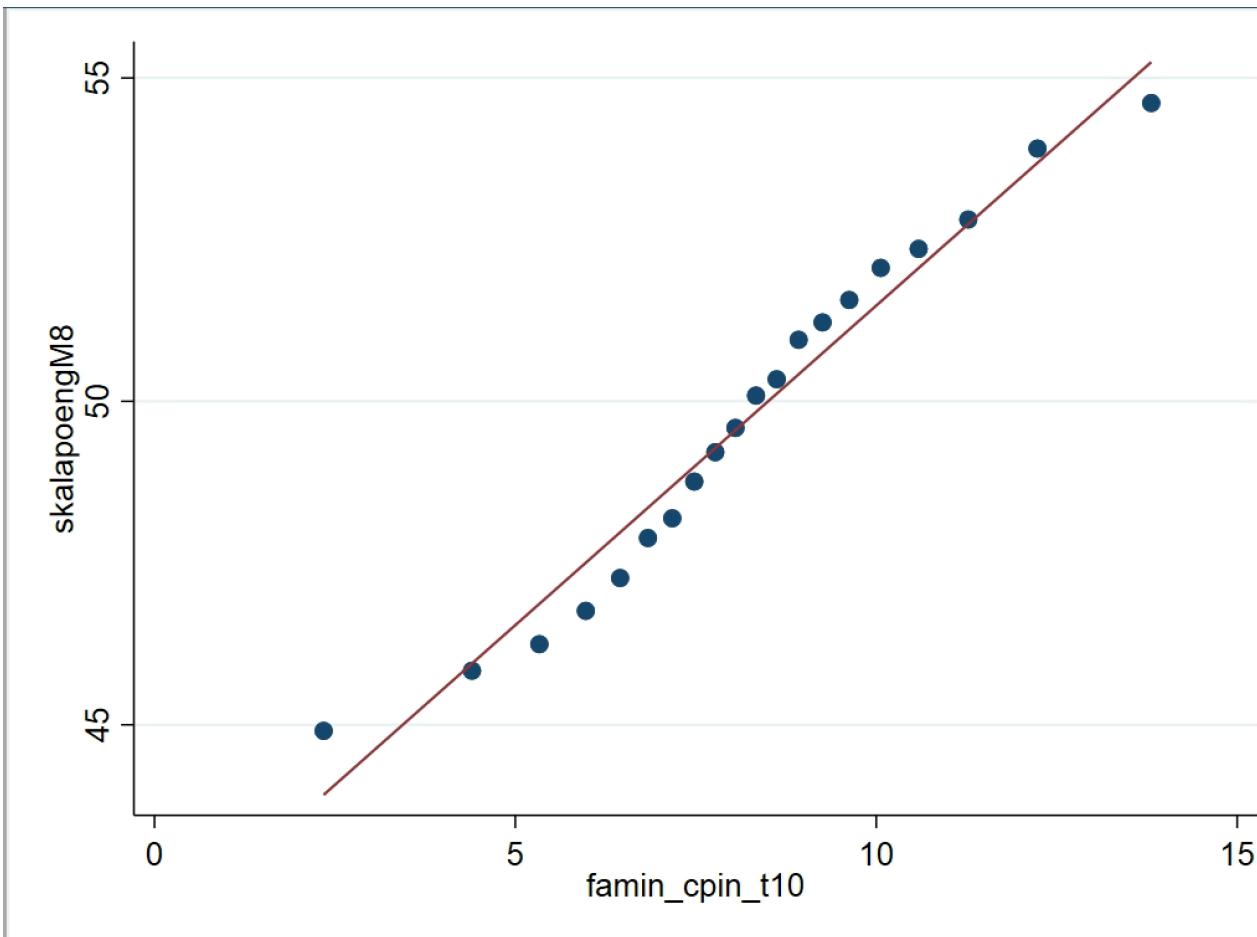
FIGURE 1. Estimated 90/10 income achievement gaps, reading, Progress in International Reading Literacy Study and Programme for International Student Assessment.

Ulikhet i skoleprestasjoner

Source: Statistics Norway

Ulikhet i skoleprestasjoner

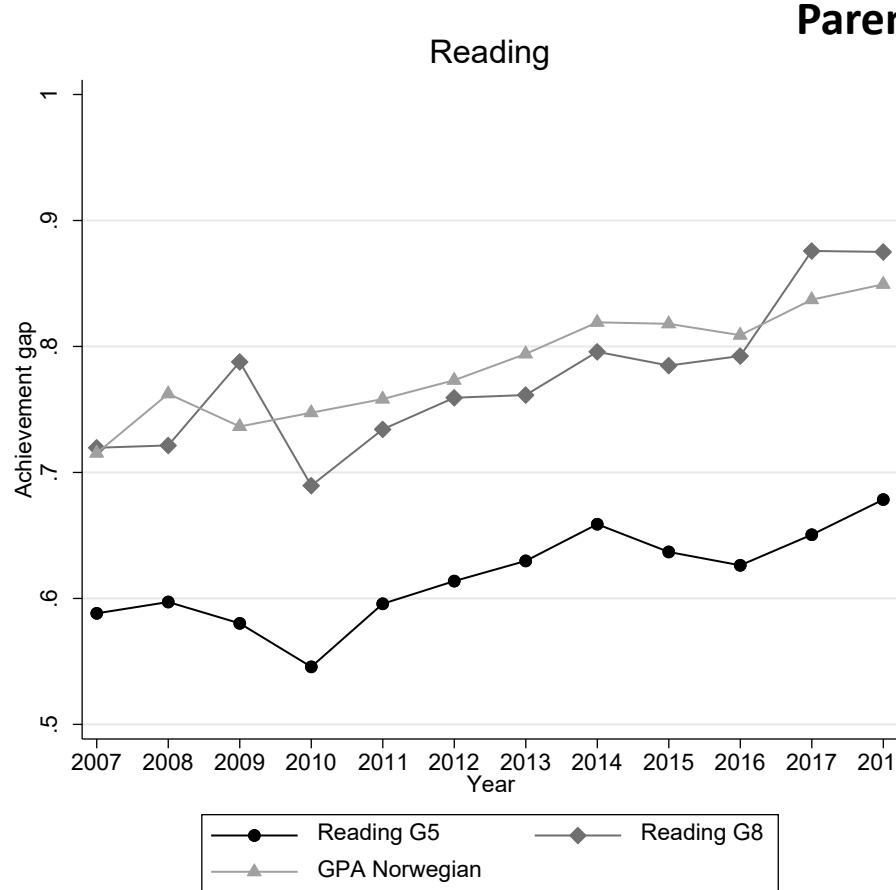

Nasjonale
prøver, 8.trinn

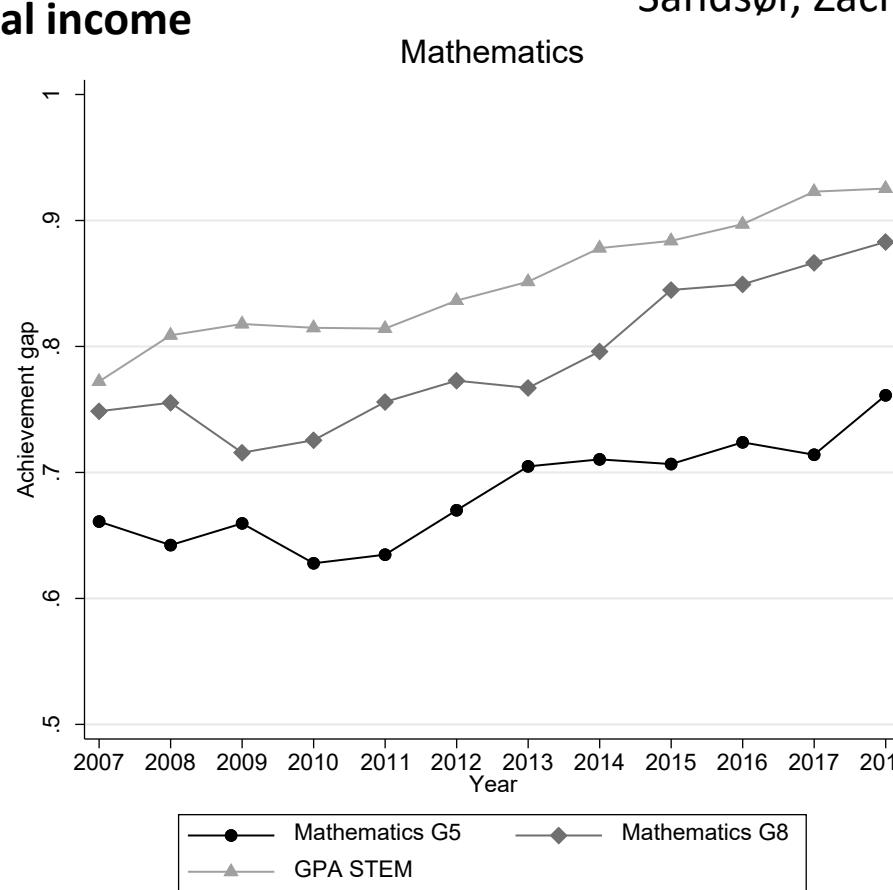
Ulikhet i skoleprestasjoner

- Achievement gap:
  - Forskjellen i skoleresulter mellom barn som har foreldre med 90 persentil inntekt og barn som har foreldre med 10 persentil inntekt
  - Forskjellen i skoleresultater mellom barn som har foreldre med høy utdanning og barn som har foreldre med lav utdanning
  - (Forskjell i skoleprestasjoner mellom ulike typer barn over tid, f.eks jenter og gutter, innvandrere og ikke-innvandrere)
- Hvor stor er forskjellen?
- Endrer forskjellen seg etterhvert som barn blir eldre?
- Endrer forskjellen seg over tid?
- Hva kan forklare forskjellen eller endringer i forskjeller?

Ulikhet i skoleprestasjoner

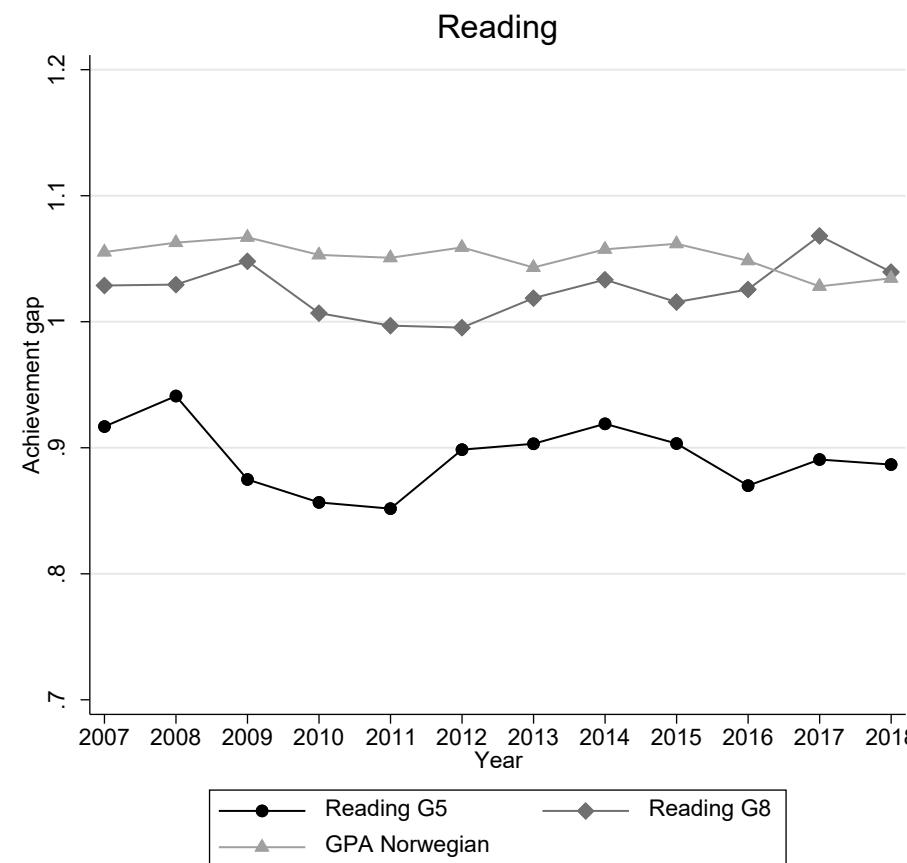
Parental income

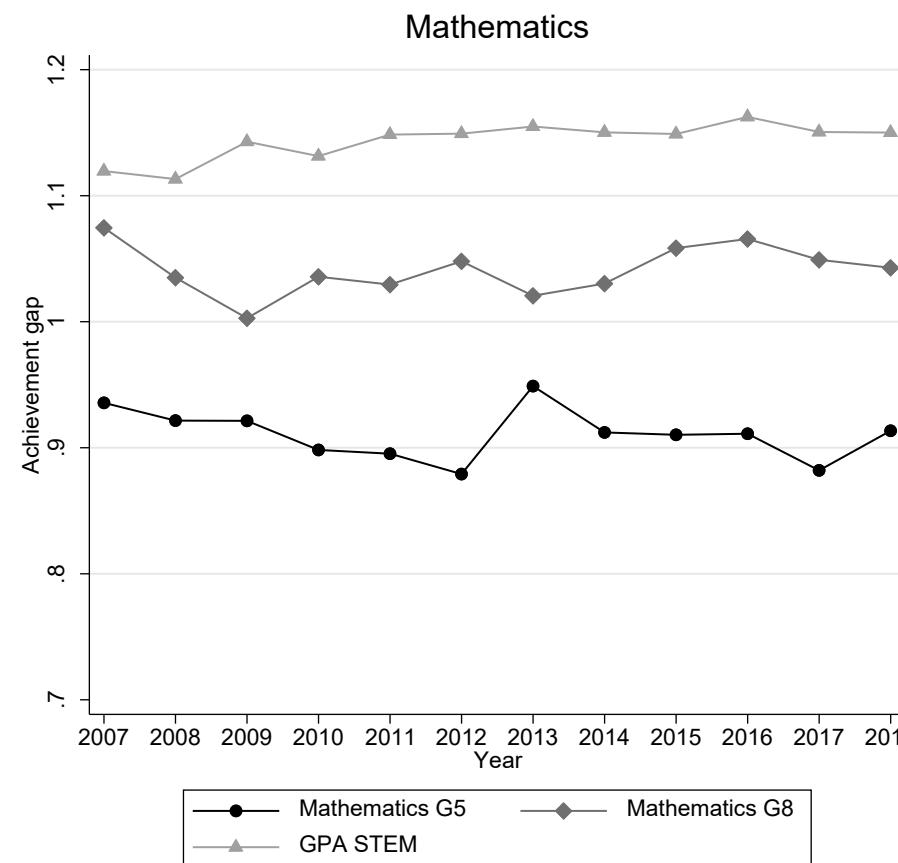
Sandsør, Zachrisson & Karoly (2021)

Ulikhet i skoleprestasjoner

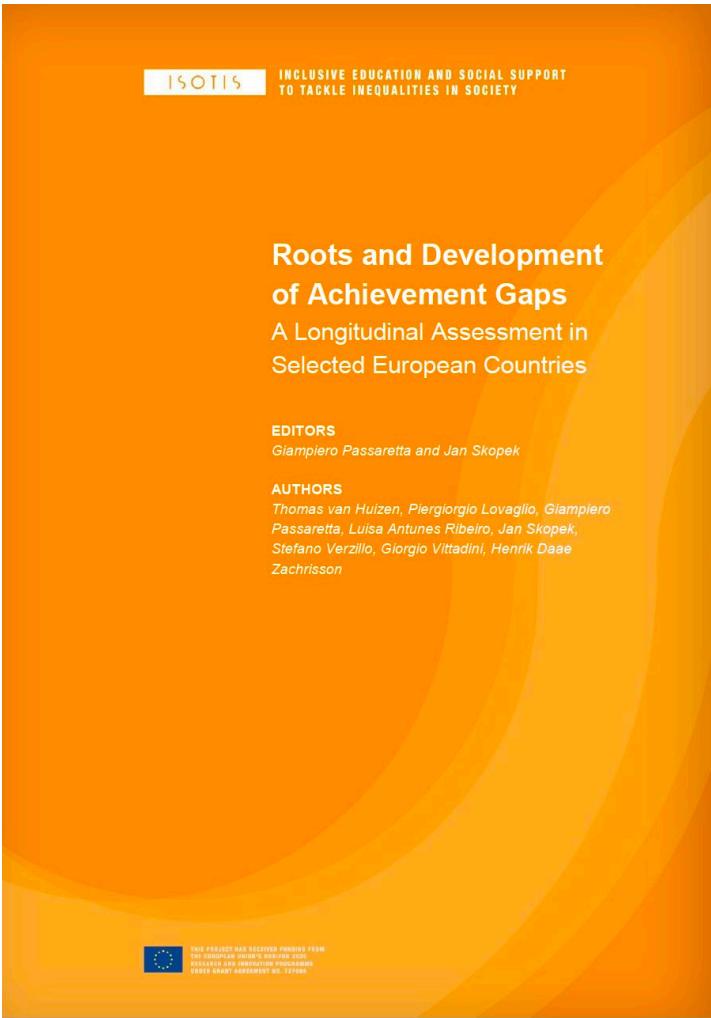
Parental education

Sandsør, Zachrisson & Karoly (2021)

Når dukker ulikheten opp?

- Uliket i kognitive ferdigheter/skoleprestasjoner øker med alder
- Tyskland, Norge, Nederland, UK..

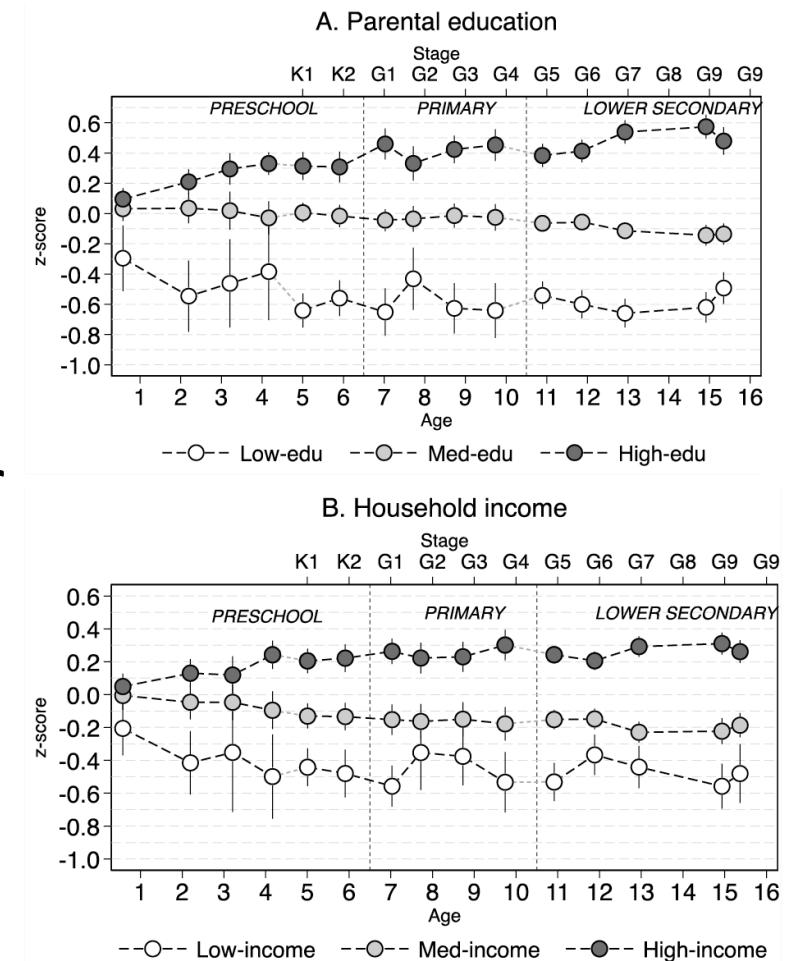
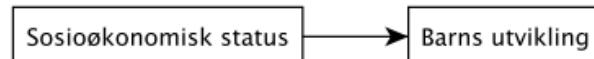

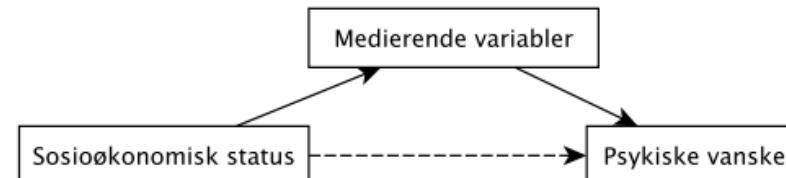
Figure 3 Composite z-scores of children by parental education (A) and household income (B).

Notes: Predictions based on life stage-specific regression models. 95% confidence intervals for predictions shown. Stage: K = Kindergarten, G = Grade level in school. Long-dashed black lines connect data within the same NEPS cohort.

Er inntekten årsak til ulike utfall?

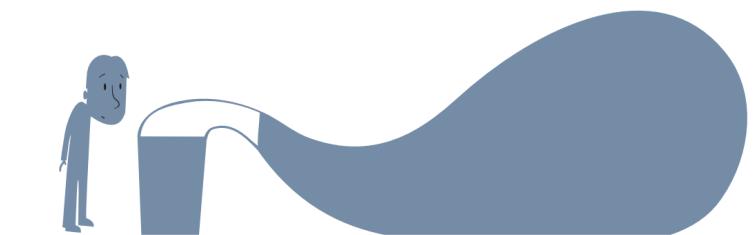

Figur 1a
Sosioøkonomisk status påvirker
psykiske vansker direkte

Figur 1b
Sosioøkonomisk status påvirker psykiske
vansker gjennom å være assosiert med
andre mellomliggende variabler

**Figur 1. Direkte og indirekte sammenhenger mellom sosioøkonomisk status og psykiske
vansker hos barn og unge.**

Helsedirektoratet

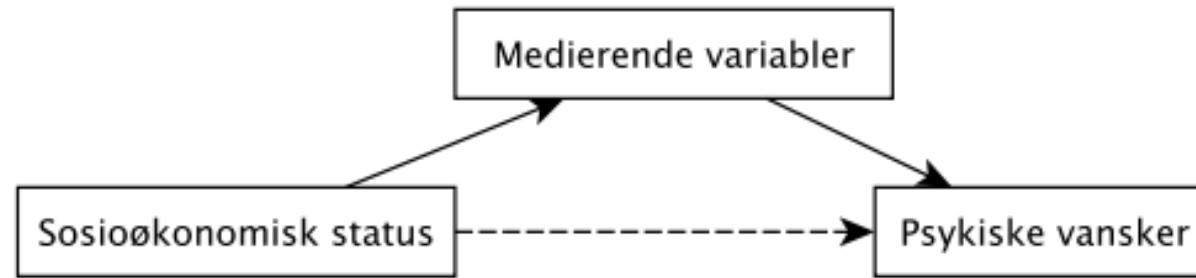
**Sosioøkonomisk status og
barn og unges psykologiske utvikling:
Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet**

IS-2412

Forfatter:

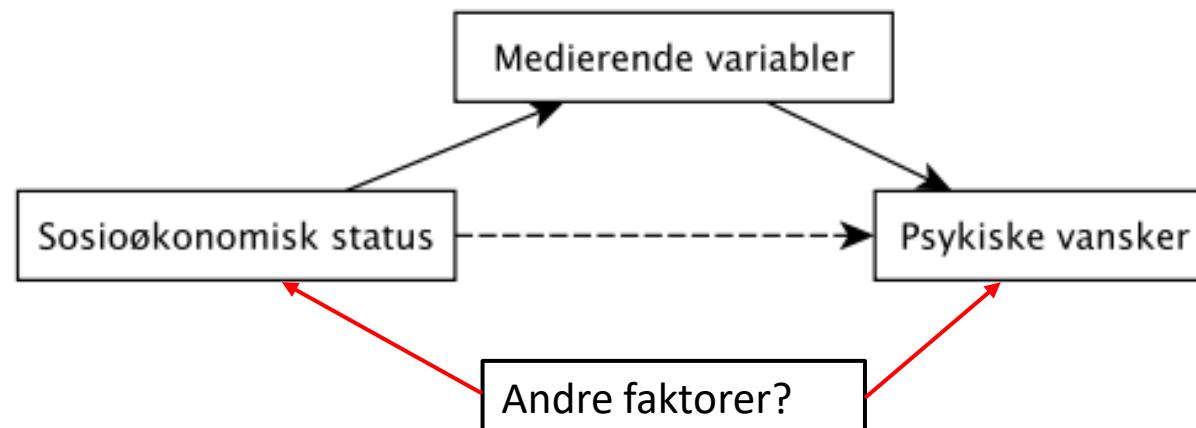
Tormod Bøe

Er inntekten årsak til ulike utfall?

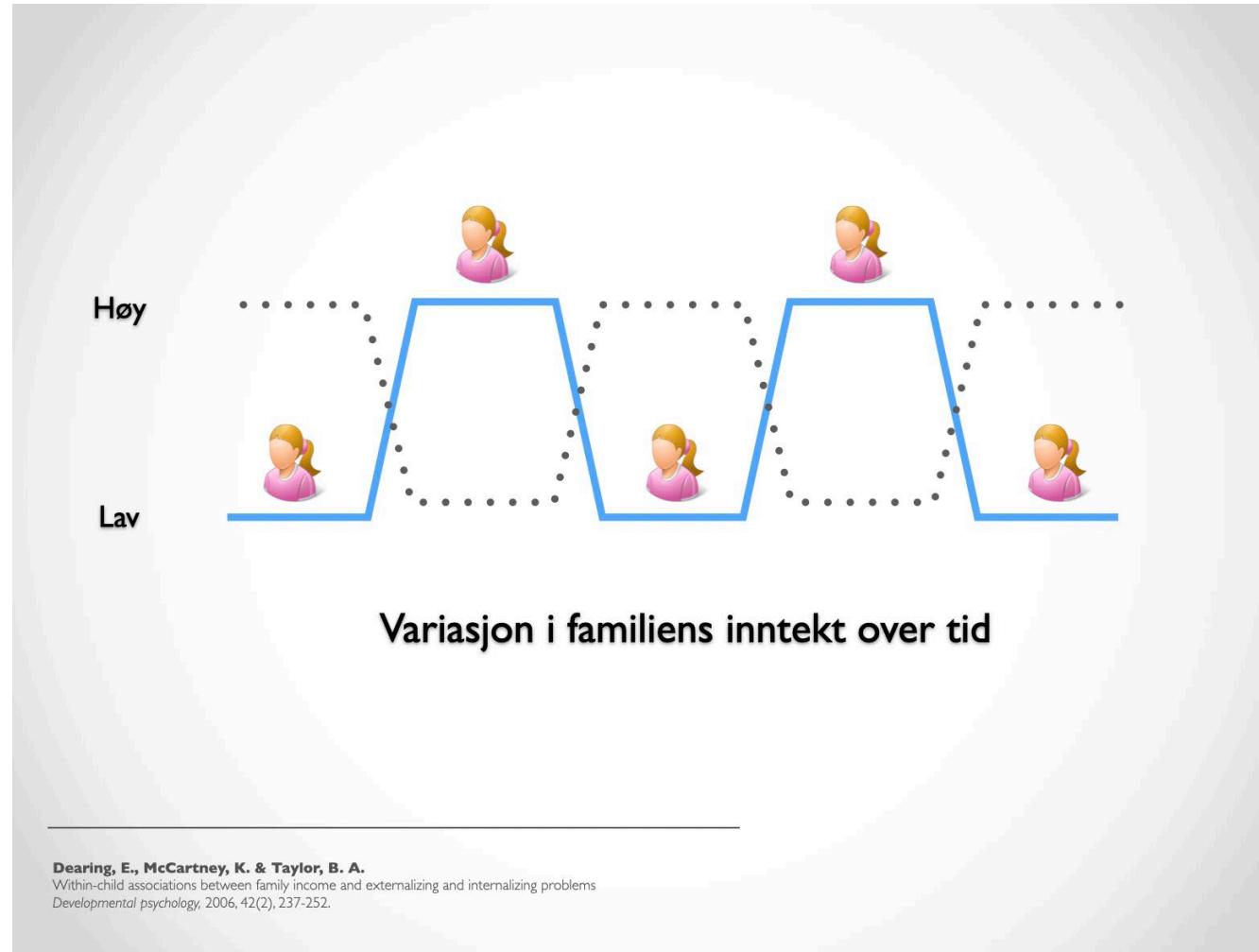

Sosial seleksjon

«Egenskaper ved foreldre som gjør dem attraktive for arbeidsgivere, som for eksempel at de har gode evner, er ærlige, pliktoppfyllende og at man kan stole på dem, kan også ha positive virkninger for barna deres, uavhengig av effekten av foreldrenes inntekt. Barn av foreldre med disse karakteristikkene vil gjøre det bra uavhengig av hva foreldrene deres tjener.» (Mayer, oversatt av Bøe)

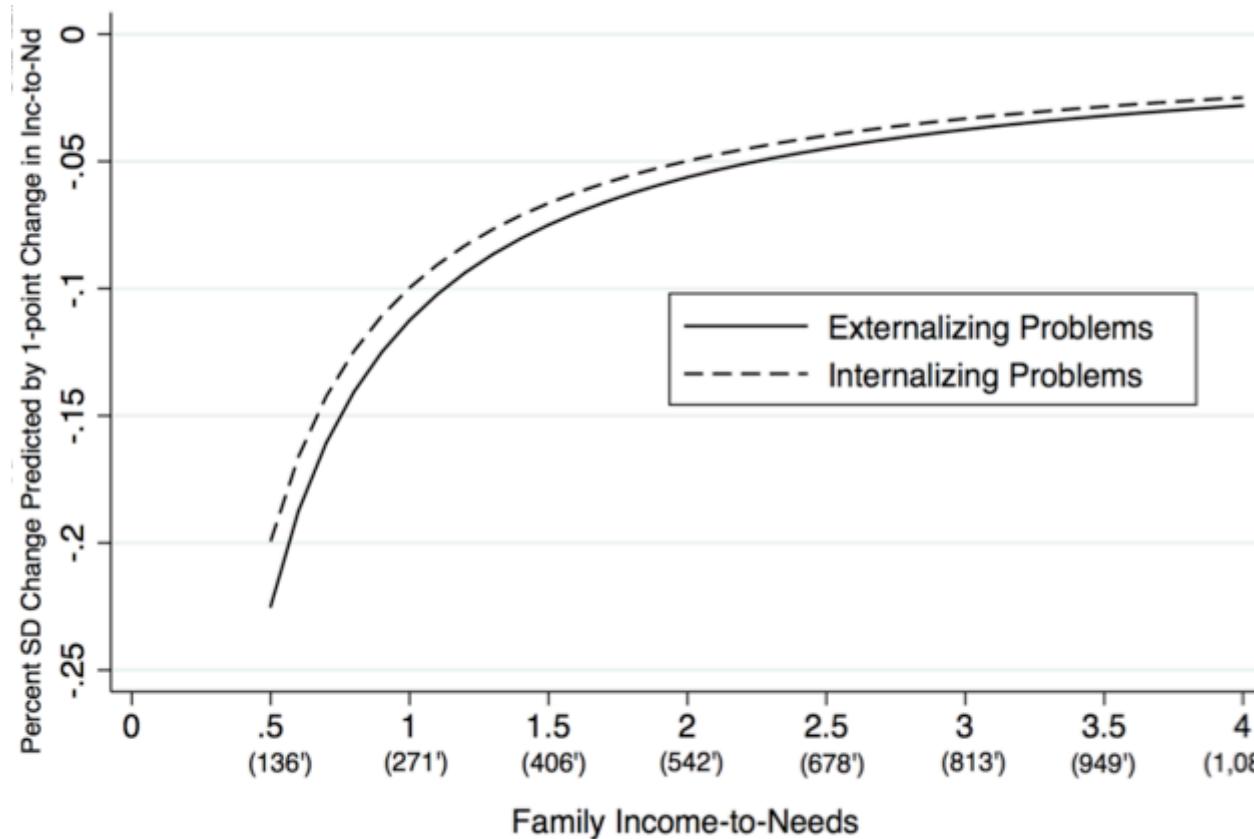

Er inntekten årsak til ulike utfall?

"On average, children had fewer externalizing problems during times when their families' incomes were relatively high than during times when their families' incomes were relatively low; the estimated benefits of increased income were greatest for children who were chronically poor."

Er inntekten årsak til ulike utfall?

Astrid Marie Jorde Sandsør – SPED4300

CHILD DEVELOPMENT

Child Development, March/April 2015, Volume 86, Number 2, Pages 425-440

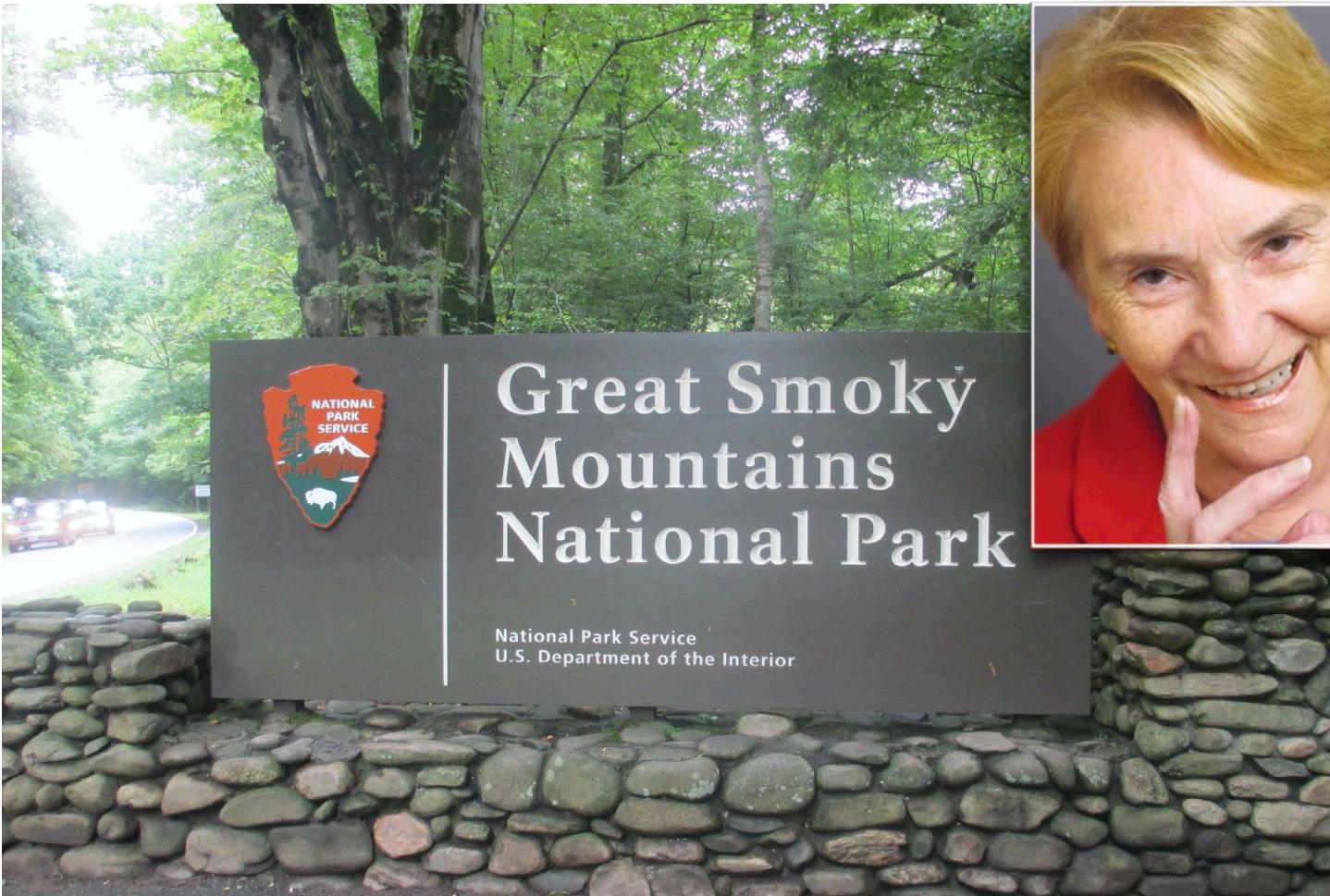
Family Income Dynamics, Early Childhood Education and Care, and Early Child Behavior Problems in Norway

Henrik D. Zachrisson
Norwegian Institute of Public Health and The Norwegian Center for Child Behavioral Development

Eric Dearing
Boston College and The Norwegian Center for Child Behavioral Development

“moving from the poverty line to 200% of the poverty line (i.e., increased income-to-needs from 1 to 2) predicted a reduction in externalizing problems equivalent to 11% of a standard deviation, and in internalizing problems equivalent to 10% of a standard deviation.”

Er inntekten årsak til ulike utfall?

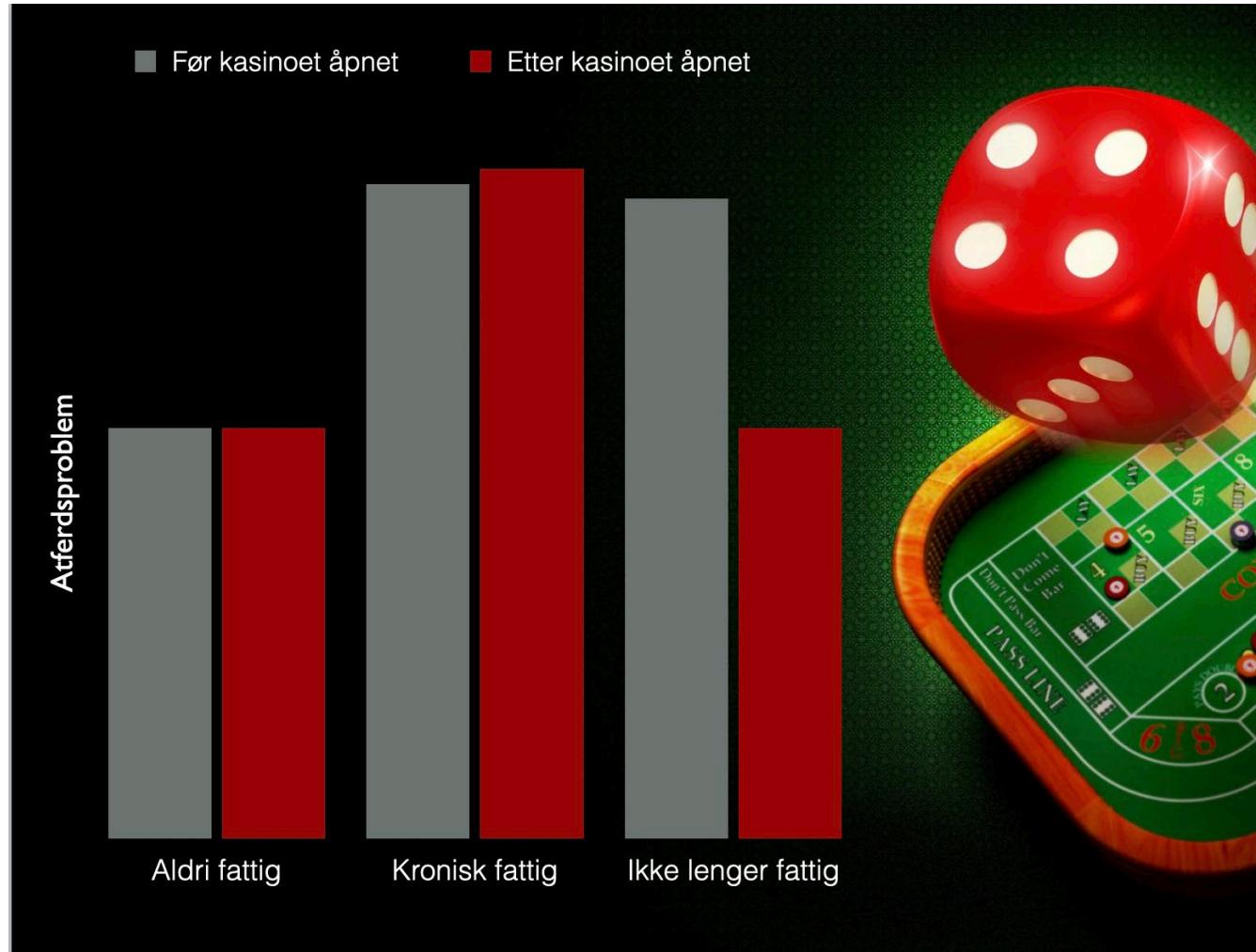

Costello, E. J., Compton, S. N., Keeler, G. & Angold, A. Relationships between poverty and psychopathology: A natural experiment. *JAMA*, 2004, 290(15), 2023-2029.

Social causation vs. social selection
(Sosiale determinanter vs. sosial seleksjon)

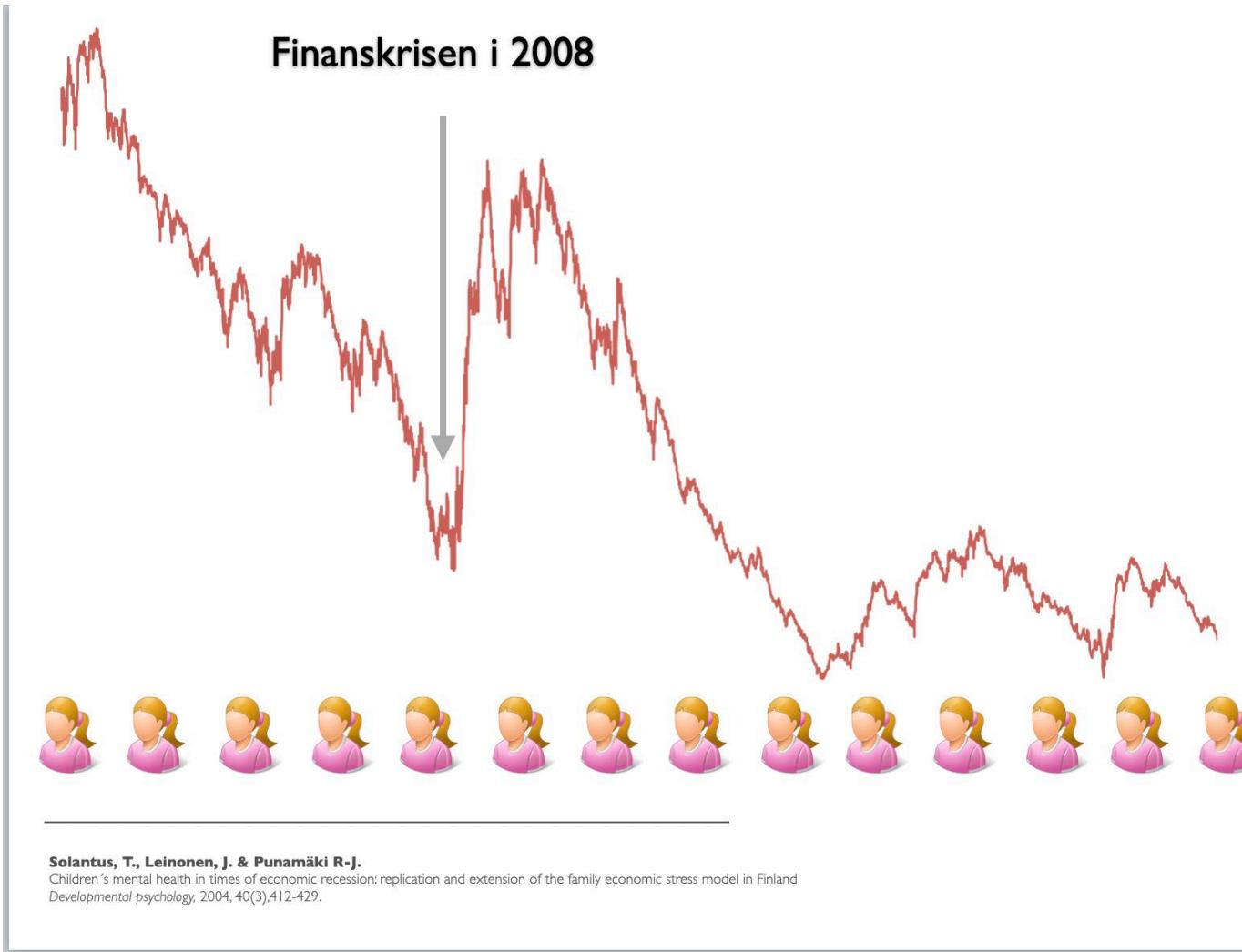
Halfway through the study, a casino opening on the Indian reservation gave every American Indian an income supplement that increased annually.

Er inntekten årsak til ulike utfall?

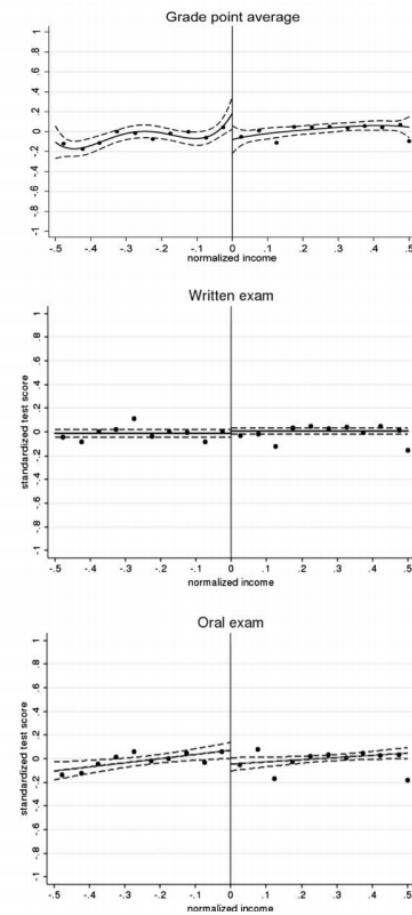
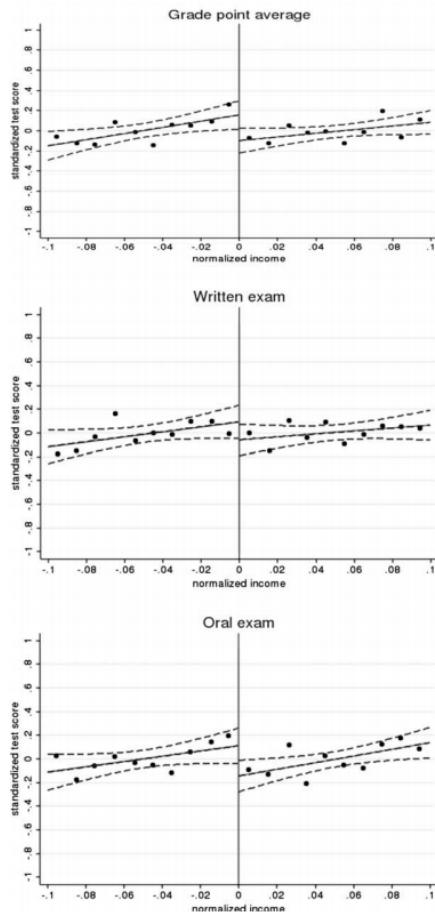
Before the casino opened, the persistently poor and ex-poor children had more psychiatric symptoms than the never-poor children, but after the opening levels among the ex-poor fell to those of the never-poor children, while levels among those who were persistently poor remained high

Er inntekten årsak til ulike utfall?

“The results confirmed that a reduction in disposable family income constitutes a risk for child mental health through increased economic pressure and negative changes in parental mental health, marital interaction, and parenting quality.”

Er inntekten årsak til ulike utfall?

Care or Cash? The Effect of Child Care Subsidies on Student Performance

Sandra E. Black, Paul J. Devereux, Katrine V. Løken, Kjell G. Salvanes

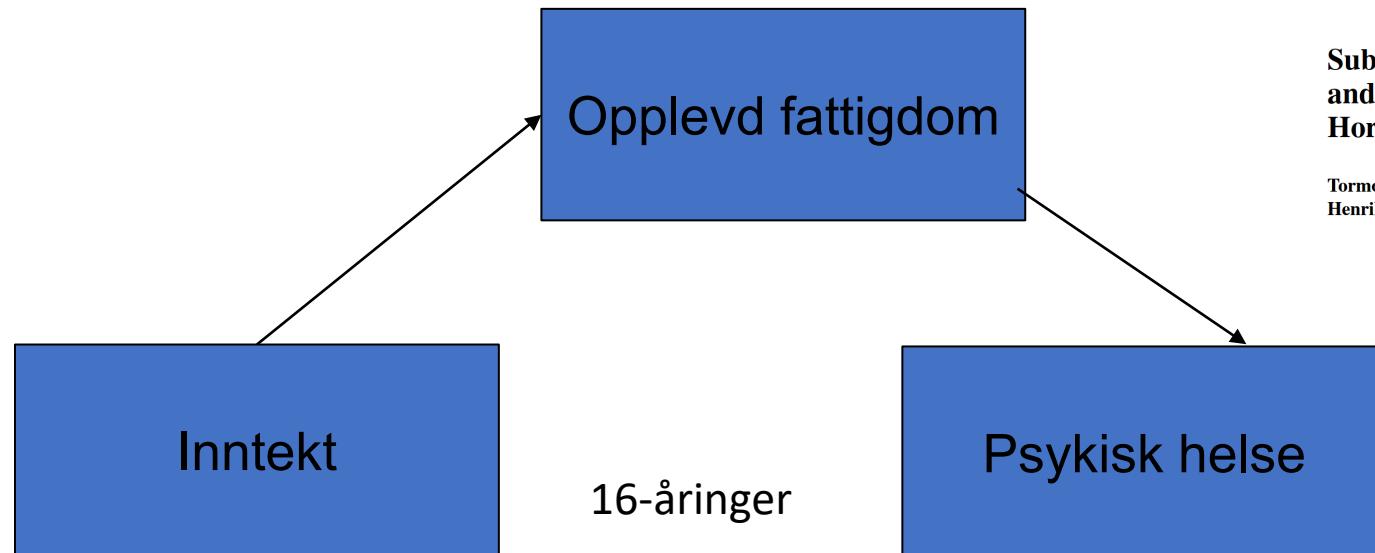
[Author and Article Information](#)

The Review of Economics and Statistics (2014) 96 (5): 824–837.

https://doi.org/10.1162/REST_a_00439 Article history

“Using a sharp discontinuity in the price of child care in Norway, we are able to isolate the effects of child care subsidies on both parental and student outcomes. We find very small and statistically insignificant effects of child care subsidies on child care utilization and parental labor force participation. Despite this, we find significant positive effect of the subsidies on children's academic performance in junior high school, suggesting that the positive shock to disposable income provided by the subsidies may be helping to improve children's scholastic aptitude.”

Reell vs. opplevd fattigdom

J Fam Econ Iss
DOI 10.1007/s10834-017-9553-4

ORIGINAL PAPER

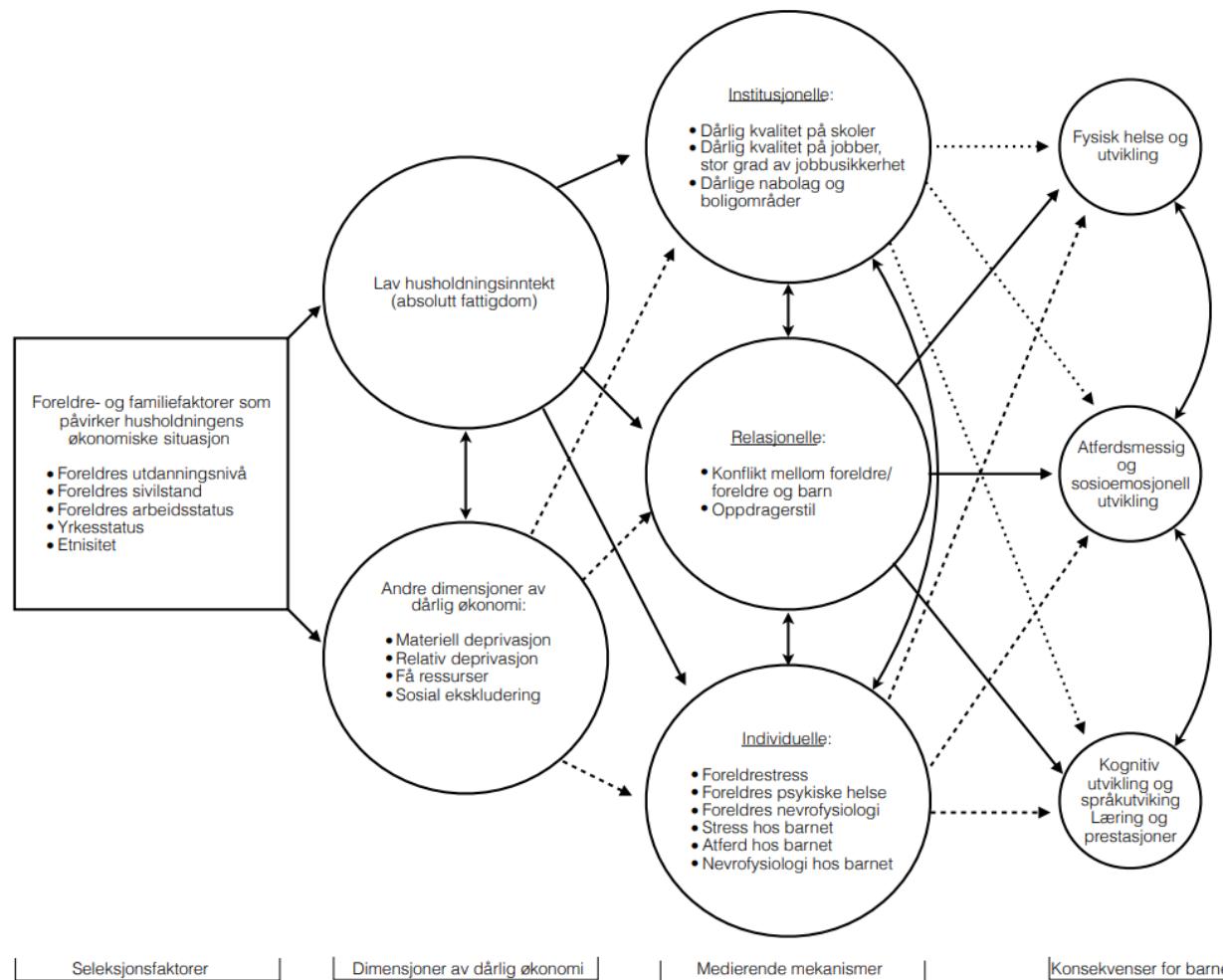
Subjective Economic Status in Adolescence: Determinants and Associations with Mental Health in the Norwegian Youth@ Hordaland Study

Tormod Bøe¹ · Eric Dearing^{2,3} · Kjell Morten Stormark^{1,4} ·
Henrik Daae Zachrisson^{3,5}

“We aimed to identify factors associated with perceived economic well-being (PEWB), and examine its association with symptoms of depression and attention-deficit/hyperactivity disorder.”

“...There was a significant indirect effect of income-to-needs on mental health problems through PEWB.”

Videre perspektiv

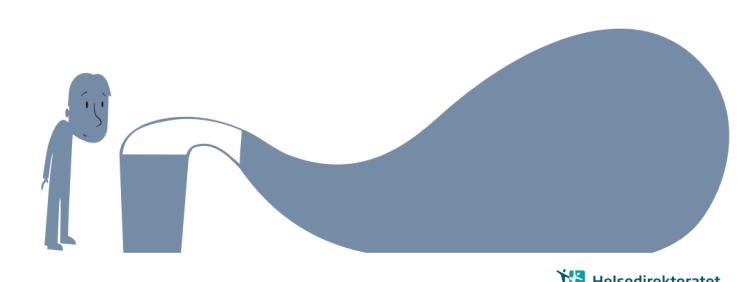

IS-2412

Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: Familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet

Forfatter:

Tormod Bøe

Intervensjoner og tiltak

- Unngå lav inntekt
  - Velferdstiltak (skattelette, subsidiere barnehage og fritidsaktiviteter...)
- Endre mekanismene
  - Lære opp i gode oppgraderstrategier
  - Hjelpe foreldre med deres psykiske problemer
- Kompensere for negative konsekvenser
  - Barnehage, støttetiltak i skole
- Kombinere til helhetlige tiltak
  - Nurse-Family-Partnership
  - Flere internasjonale eksempler

Klare krav

Røde Kors er bekymret over utviklingen og kommer derfor med fire krav til partiene som stiller til Stortingsvalg 13. september:

- Øke barnetrygden for alle barn fra 0-18 år.
- Hindre avkortning av sosialstønad fordi man får barnetrygd.
- Gi alle barn og unge tilgang til gratis fritidsaktivitet.
- Sikre at laget av støttespillere rundt barn og unge styrkes.

Ta-med-hjem budskap

- Inntekt er en av mange indikatorer på sosial ulikhet
  - Virker gjennom stress, investering, kultur
  - Rotete landskap av indikatorer
- Sosial ulikhet i skoleprestasjoner
  - Starter tidlig, øker noe med alder
- Stor sosial ulikhet i psykiatriske diagnoser
  - Inntekt er en mulig årsak
  - Uklart hvor vedvarende effekten er
  - Opplevelsen er viktig
- Intervensjoner og tiltak kan hjelpe til